

Een demonstratie van onmacht

Op de oproep van de FNV aan de leden om massaal te demonstreren tegen de bezuinigingsplannen van het kabinet-Van Agt zijn op 19 juni jl. naar schatting 50.000 demonstranten naar Utrecht getogen, terwijl in het hele land nog eens tienduizenden FNV-leden door middel van korte werkonderbrekingen van hun ongenoegen ten aanzien van het kabinetsbeleid blijk hebben gegeven. Daarmee was de actie als uitlaatklep voor de leden om lucht te geven aan hun vertoerwaarding over de maatregelen van het 1-juli-pakket en aan hun frustratie over de minimale resultaten die de laatste jaren in het cao-overleg zijn geboekt, ongetwijfeld een succes. Maar de bestuurders van de FNV zullen zeker ook andere bedoelingen hebben gehad toen zij het plan van een massale demonstratie ontwierpen. Daarover is echter maar weinig naar buiten gekomen en dat maakt het bijzonder moeilijk te beoordelen of de actie in alle opzichten als een succes in de vakbondsannalen zal worden bijgeschreven.

De eerste vraag die valt te beantwoorden is of als gevolg van de FNV-manifestatie aan het bezuinigingsbeleid van het kabinet wezenlijk afbreuk is gedaan. Wanneer dit beleid 180 graden zou zijn omgedraaid of wanneer het kabinet zou zijn afgetreden, zou van een volledig succes sprake zijn geweest. Dergelijke verschuivingen hebben zich echter niet voltrokken, al zal de toezegging van het kabinet dat per 1 oktober de sociale uitkeringen met 1% worden verhoogd, menigeen met de ogen hebben doen knippen. Deze manoeuvre kan echter slechts als een processie van Echternach worden beschouwd: een stapje terug om daarna (al bij de komende begroting?) twee stappen verder te doen. Bovendien mag gevoeglijk worden aangenomen dat deze concessie niet direct door de vakbondsactie is ingegeven. Zo eenvoudig is het stemgedrag van Kamerleden of het regeerend kabinet van kabinetten nu ook weer niet te beïnvloeden. En wat de positie van het kabinet betreft lijkt er meer waarheid te zitten in de taxatie van minister Albada dat vakbondsacties, als gevolg van een Pavlov-reactie bij het publiek dat vindt dat de vakbond al te veel invloed heeft in het land, op een of andere wonderlijke manier positief uitwerken op de waardering voor het kabinet I).

De doorgewinterde vakbondsleider zal dan ook niet de illusie hebben gekoesterd dat met een eenmalige betoging een resolute verandering in het beleid van het kabinet tot stand zou kunnen worden gebracht, te meer daar in feite geen enkel sanctiemiddel in de strijd kon worden geworpen. Er zal bij het organiseren van de landelijke actie dan ook nog een ander doel voorop hebben gestaan. Een belangrijk motief voor de organisatoren was m.i. het ondernemen van een poging de eenheid van de vakbeweging te herstellen. Het 1-juli-pakket dat zowel voor werknemers in de particuliere sector als voor ambtenaren en trendvolgers als voor uitkerings-trekkers onaangename verrassingen bevat, bood hen immers de gelegenheid alle ontevreden achter één spandoek te scharen en aldus de gelederen van de FNV te sluiten. In die zin zullen de organisatoren de actie dan ook als een belangrijk succes beschouwen, want als er één zaak is die hen de komende moeilijke jaren kan doen vrezzen, is het een verdeelde vakbeweging.

Het zijn geen gemakkelijke dagen voor een vakbondsbestuurder. De economische situatie beperkt de bewegingsruimte tot het uiterste. Materiële verbeteringen zijn nauwelijks binnen te halen. Het cao-overleg verloopt weinig succesvol. Het streven naar arbeidstijdverkorting is op niets uitgelopen. De apo is nooit van de grond gekomen. De automatische prijscompensatie waar nog maar twee jaar geleden fel voor is gestaakt, dreigt stukje voor beetje te worden

afgebroken. Ook in het immateriële vlak is armoe troef. Daaronder heeft de eenheid van de vakbeweging ernstig te lijden gehad. Waar de ene bond wilde matigen ten gunste van arbeidstijdverkorting kwam de andere met looneisen. De verbondenheid tussen werknemers in de marktsector en die bij de overheid is al nooit erg groot geweest en ook de solidariteit tussen werkenden en uitkeringstrekkingen laat te wensen over. Elke kans om de saamhorigheid en eendrachtigheid te versterken moet daarom met beide handen worden aangegrepen.

De eenheid van de vakbeweging kan de komende jaren — misschien al het komende najaar — danig op de proef worden gesteld. Op minister Albada na spreekt iedereen, de Tweede Kamer inclusief, van gedwongen loonmatiging door middel van loonmaatregelen. De vakbondsleiding toont zich daarvan niet bij voorbaat een tegenstander, wanneer kan worden gegarandeerd dat de werkloosheid zal afnemen en de collectieve sector wordt ontzien. Het is evenwel de vraag of ook de leden bereid zijn dergelijke ingrepen te slikken. Ongeorganiseerde acties moeten worden voorkomen. Loonmatiging tot het niveau van de nullijn voor modaal inclusief incidenteel — d.w.z. reële achteruitgang voor de modale werknemer die toevallig geen incidenteel loon ontvangt — lijkt op vrijwillige basis niet te kunnen worden bereikt. De werknemers zitten gevangen in het „prisoners' dilemma” dat vrijwillige matiging uitsluit. Bovendien moet nog maar worden afgewacht of de werkloosheid kan worden teruggedrongen. In de materiële sfeer dreigen nog verdere aderlatingen. De ministers van de OESO-landen hebben zich eenstemmig uitgesproken voor het beëindigen van de doorberekening van energieprijstijgingen in de lonen. Het staat wel vast dat een dergelijke maatregel geducht kan aankomen. Met deze vooruitzichten zal er de vakbeweging veel aan gelegen zijn de eenheid onder de leden zoveel mogelijk te herstellen en te bewaren. De macht van de vakbeweging is onder invloed van de economische omstandigheden toch al tanende. Innerlijke verdeeldheid kan daarbij niet worden gebruikt.

De vakbondsstaat die sommigen met rasse schreden zagen naderen, verdwijnt snel uit het verschiep. Het vermoeden van Prof. Couwenberg, uitgesproken in het boekje *De (on)macht van de vakbeweging*, dat „we op weg zijn naar een nieuwe versie van de corporatieve staatsidee, waarin de politieke machtsuitoefening op sociaal-economisch terrein in overwegende mate bepaald wordt door de vakbeweging”, lijkt nauwelijks met de feiten te rijmen. Waarschijnlijk heeft Leijnse in hetzelfde boekje het gelijk meer aan zijn zijde, als hij zegt dat „machtsuitoefening gebonden is aan randvoorwaarden”. Die zijn thans voor de vakbeweging zeer restrictief. De macht die de vakbeweging lijkt te hebben is voor een belangrijk deel schijn. Leijnse: „De in het systeem van arbeidvoorwaardenoverleg ingebouwde offensieve opstelling van de vakbeweging doet naar buiten toe de indruk ontstaan dat zij de machtigere partij is . . . Maar macht kan evenzeer tot uiting komen in beslissingen die niet worden genomen”. De eisenpakketten van de vakbeweging en het weinige dat daarvan de laatste jaren in cao's is neergeslagen spreken in dat opzicht duidelijke taal. De landelijke demonstratie lijkt dan ook in hoge mate ingegeven door onmacht.

L. van der Geest

1) Uitgesproken in een interview aan *Vrij Nederland*, 16 juni 1979.
2) SMO-boek 9, *De (on)macht van de vakbeweging*, Scheveningen, 1979.

Inhoud

<i>Drs. L. van der Geest:</i> Een demonstratie van onmacht	629
Column Energie, door <i>Dr. J. Bartels</i>	631
<i>Prof. Dr. S. Cossen:</i> Fiscale bouwstenen voor een alcoholpolitiek	632
<i>Dr. C. A. Koopman:</i> UNCTAD en de besluitvorming	638
<i>Dr. P. B. Boorsma:</i> De Voorjaarsnota of hoe alles nog mee lijkt te vallen	640
Au Courant Industriepolitiek strompelend in wording, door <i>A. F. van Zweeden</i> ..	645
Ontwikkelingskroniek Naar een nieuwe internationale wetenschappelijke en technologische orde?, door <i>Drs. H. H. de Haan</i>	647
Mededeling	650

De Tweede Kamer is op reces. Goed dat ESB het beleid nog in de gaten houdt!

Hierbij geef ik mij op voor een abonnement op *Economisch Statistische Berichten*.

NAAM:
STRAAT:
PLAATS:
Evt.: no. collegekaart (studentenabonnement):
Ingangsdatum:

Ongefrankeerd opzenden aan*: ESB,
Antwoordnummer 2524
3000 VB ROTTERDAM Handtekening:

*Dit adres alleen gebruiken voor opgeven van abonnementen.

Redactie

Commissie van redactie: H. C. Bos, R. Iwema, L. H. Klaassen, H. W. Lambers, P. J. Montagne, J. H. P. Paelinck, A. de Wit.
Redacteur-secretaris: L. van der Geest.
Adjunct-redacteur-secretaris: T. de Bruin

Adres: *Burgemeester Oudlaan 50, 3062 PA Rotterdam; kopij voor de redactie: postbus 4224 3006 AE Rotterdam. Tel. (010) 14 55 11, administratie: toestel 3701, redactie: toestel 3790.*
Bij adreswijziging s.v.p. steeds adresbandje meesturen.

Kopij voor de redactie: *in tweevoud, getypt, dubbele regelafstand, brede marge.*

Abonnementsprijs: *f. 144,04 per kalenderjaar (incl. 4% BTW); studenten f. 101,40 (incl. 4% BTW), franco per post voor Nederland, België, Luxemburg, overzeese rijkdelen (zeepost).*
Abonnementen kunnen ingaan op elke gewenste datum, maar slechts worden beëindigd per ultimo van een kalenderjaar.

Betaling: *Abonnementen en contributies (na ontvangst van stortings/giro-acceptkaart) op girorekening no. 122945, of op bankrekeningno. 25.50.56.877 van Bank Mees & Hope NV, Coolsingel 93, 3012 AE Rotterdam, t.n.v. Economisch Statistische Berichten te Rotterdam.*

Losse nummers: *Prijs van dit nummer f. 3,30 (incl. 4% BTW en portokosten).*
Bestellingen van losse nummers uitsluitend door overmaking van de hierboven vermelde prijs op girorekening no. 122945 t.n.v. Economisch Statistische Berichten te Rotterdam met vermelding van datum en nummer van het gewenste exemplaar.

Advertentieverkoop:

*Roelants/EPR
Postbus 53021
2505 AA Den Haag
Telefoon (070) 50 33 00
Telex 33101*

Alle orders worden afgesloten en uitgevoerd overeenkomstig de Regelen voor het Advertentiewezen.

*Stichting
Het Nederlands Economisch Instituut*

Adres: *Burgemeester Oudlaan 50, 3062 PA Rotterdam, tel. (010) 14 55 11.*

Onderzoekafdelingen:
*Arbeidsmarktonderzoek
Balanced International Growth
Bedrijfs-Economisch Onderzoek
Economisch-Technisch Onderzoek
Vestigingspatronen
Macro-Economisch Onderzoek
Projectstudies Ontwikkelingslanden
Regionaal Onderzoek
Statistisch-Mathematisch Onderzoek
Transport-Economisch Onderzoek*

De verkiezingen voor het Europese Parlement hebben aangetoond, dat voor velen de eenwording van Europa een ontwikkeling is, die buiten hen omgaat. Generaliserend moet worden vastgesteld, dat het niet gelukt is de Europese kiezer bewust te maken van de belangrijke stap, die de directe verkiezing van het Europese Parlement in de ontwikkeling van de eenwording van Europa betekent.

Heel toevallig heb ik mij in dezelfde weken, waarin de verkiezingen voor het Europese Parlement nogal eens mijn aandacht moesten hebben, intensiever dan normaal verdiept in het Europese energiebeleid. Welnu, de eerste alinea van deze column zou een andere geweest zijn als mij niet had gefraspeerd, dat de Europese verkiezingen en het energiebeleid althans één zaak gemeen hebben, en wel, dat de gemiddelde burger te weinig beseft, dat het om zaken gaat, welke zijn actieve belangstelling verdienen en die ook nodig hebben.

Vastgesteld moet worden, dat vijf jaar na het verschijnen van de *Energie-nota 1974* nog steeds als doelstelling van het energiebeleid moet gelden: „een gewaarborgde ononderbroken voorziening in de, uit een zo efficiënt mogelijk energieverbruik voortvloeiende, behoeften aan energiegrondstoffen tegen de laagst mogelijke maatschappelijke kosten”. Er kan worden geconstateerd, dat in de laatste vijf jaar de noodzaak tot een energiebeleid steeds duidelijker is komen vast te staan.

Uit een aantal bronnen zijn cijfers beschikbaar met betrekking tot vraag en aanbod van energie. Mij beperkende tot de eerste twintig jaar blijkt uit al dit materiaal even duidelijk, dat er zuinig met energie moet worden omgesprongen. Voor die noodzaak bestaat in te ruime kring nog te weinig begrip.

De politieke ontwikkelingen in Iran hebben op het aanbod van aardolie een zeer grote invloed gehad. Het is niet te verwachten, dat het aanbod uit de OPEC-landen het verminderde aanbod van Iran zal compenseren. Dit betekent een limitering van het aanbod van aardolie op de wereldmarkt in de voorzienbare toekomst. Daarbij komt dat gebleken is, dat vooralsnog de Verenigde Staten er niet in zijn geslaagd hun politiek tot het beperken van de import van aardolie met succes te volvoeren.

Het resultaat van de aangeduide ontwikkeling is, dat niet zal kunnen worden ontkomen aan een beperking van consumptie. Dit impliceert voor Nederland — en niet voor ons land alleen — dat voor het jaar 1979 de geplande import van aardolie met minstens 5% zal moeten worden verminderd. Zoals hiervoor al aangeduid, blijft voor het hele probleem van de energievoorziening het beleid in de Verenigde Staten van zeer groot belang.

Hetzelfde geldt trouwens ook voor de Japanse politiek op dit terrein. Verwacht kan worden dat op de Conferentie in Tokio van eind juni zal worden getracht tot duidelijke afspraken met de beide genoemde landen te komen. Erkenning van de noodzaak van internationale samenwerking is daarbij een conditio sine qua non voor het waarborgen van een ononderbroken voorziening in redelijke energiebehoeften. Een dialoog met de OPEC-landen zal niet kunnen worden gemist.

Het ligt voor de hand dat op korte termijn het Europese energiebeleid zijn aandacht hoofdzakelijk zal moeten bepalen tot beheersing van de vraag. Op langere termijn zal naast het beleid gericht op energiebesparing ook de nodige aandacht moeten en kunnen worden besteed aan de aanbodkant. Daarbij lijkt het mij haast een gegeven dat omstreeks het jaar 1990 de Europese Gemeenschap voor de voorziening in haar behoeften aan energie voor het overgrote deel aangewezen zal zijn op andere bronnen dan aardolie.

In dit verband moet helaas worden geconstateerd dat het energiebeleid van de tot de Europese Gemeenschap behorende landen nog te veel divergentie vertoont. De roep van de Franse regering om tot meer eenheid bij dit beleid te geraken is begrijpelijk. Te hopen is dat de Europese Commissie erin zal slagen door het nemen van de nodige initiatieven de lidstaten van de EG tot meer samenwerking op het terrein van het energiebeleid te brengen.

Ons afvragende wat de huidige situatie rond de energievoorziening voor ons land betekent kan het volgende worden vastgesteld. Voor de korte en de middel-lange termijn moet energie besparen het eerste oogmerk zijn en worden nagestreefd. Het invoeren van „energie-management” in bedrijven en andere grote huishoudingen is hiervoor noodzakelijk. Ook de privé-huishoudingen moeten een zorgvuldig energiebeheer

voeren. Het prijsbeleid voor energie en het indexeringsmechanisme kunnen daarbij in ons land een rol spelen en zullen dat ook moeten doen.

Maar hoe efficiënt deze en andere maatregelen ter besparing van energie ook zullen zijn, ze zullen niet kunnen verhinderen dat het energieverbruik nog zal stijgen. Daarom moet het energiebeleid ook worden gericht op vergroting van het aanbod van energie. Zelfs wanneer men erin slaagt om op de middellange termijn dit groeiende aanbod te bereiken door een vergroten van het beschikbaar komen van conventionele energiegrondstoffen lijkt het toch onontkoombaar dat op langere termijn ook ons land zijn bijdrage levert aan het wereld-energiebeleid door mee te helpen aan het ontwikkelen van veilige andere energiebronnen dan de thans conventionele grondstoffen.

Op langere termijn lijkt een tekort aan energie niet te voorkomen wanneer geen nieuwe energiebronnen worden ontwikkeld. De eindigheid van de voorraden fossiele brandstoffen en uranium en de jaarlijkse te verwachten groei van de behoeften — ook en vooral in de ontwikkelingslanden — maakt dat onvermijdelijk.

Het bovenstaande moet wel tot de conclusie leiden, dat alles gedaan moet worden om de kernenergie verantwoord te kunnen toepassen. Dit impliceert de noodzaak veel aandacht te besteden aan het maatschappelijk aanvaardbaar maken van deze bron van energie. Daarbij zal niet lichtvaardig voorbij kunnen worden gegaan aan de bezwaren van de tegenstanders van deze energiebron. Evenmin zal kunnen worden geabstraheerd van de ontwikkelingen in andere Europese landen.

Op basis van ons huidige inzicht in de ook technisch moeilijke materie, die het onderwerp van deze column is, lijken kernfusie en zonne-energie de voornaamste mogelijkheden welke op lange termijn het energieprobleem tot een oplossing kunnen brengen. Aan de ontwikkeling van deze beide mogelijkheden zal nog veel onderzoek moeten worden besteed. Daarvoor zal nodig zijn veel internationale coördinatie en samenwerking. Maar ook een goede coöperatie tussen overheid en bedrijfsleven.

Het Nederlandse bedrijfsleven onderkent de knelpunten die de energievoorziening bedreigen. Ik herhaal dat het nodig is, dat ook binnen de gezinshuishoudingen het besef bestaat en levendig blijft, dat zij een taak hebben op het gebied van energie-management.

A handwritten signature in black ink, appearing to read 'J. Barriels', written in a cursive style.

Fiscale bouwstenen voor een alcoholpolitiek

PROF. DR. S. CNOSSEN*

Het alcoholverbruik in Nederland vertoont al jaren een grote stijging en brengt zeer hoge maatschappelijke kosten met zich. Het lijkt tijd voor een nationale alcoholpolitiek die verder gaat dan zachte maatregelen als het verbieden van reclame. Dr. S. Cnossen, hoogleraar belastingrecht aan de Erasmus Universiteit Rotterdam, onderzoekt de fiscale aspecten van een alcoholpolitiek. Hij bespreekt het middel van de accijnsverhoging en de mogelijkheid van een distributiebeleid waarbij het aantal verkooppunten drastisch wordt teruggebracht.

Inleiding

De vorige maand kregen de ouders of verzorgers (teken des tijds?) van Haagse tieners een folder in de bus — geschreven „voor jonge mensen, die (nog) niet of zo nu en dan wel eens drinken” — waarin enige waarschuwend geluiden tegen alcoholgebruik doorklinken. Kennelijk is deze voorlichting een onderdeel van het nogal schuchter door de overheid ingezette ontmoedigingsbeleid 1). De folder bevat een „jonge drinkers-oude bedelaars”-verhaaltje en deluchte illustraties zijn uitbeeldingen van de Talmoedische wijsheid dat één glas je een lam maakt, twee een leeuw drie een zwijn. Het is niet onmogelijk dat dit soort literatuur, hoe goed ook bedoeld, het gebruik van drank bevordert in plaats van afremt. Dat was tenminste de conclusie van mijn dertienjarige dochter. Immers, de lok van de waarschuwing is groot in geval van alcoholhoudende dranken en andere verslavingsmiddelen.

Een ontmoedigingsbeleid heeft slechts effect indien het gestalte krijgt in een samenhangend pakket van maatregelen gericht op het terugdringen van de consumptie van bier, wijn en gedistilleerd. Zo'n beleid betekent niet alleen dat reclame voor alcoholhoudende dranken dient te worden beperkt (met inbegrip van periodieke televisiedemonstraties van decadentie in Haagse kringen), maar ook dat het aantal verkooppunten moet worden verminderd en de accijns verhoogd. Na de omvang van het alcoholprobleem te hebben geschetst, besteedt dit artikel speciale aandacht aan de fiscale aspecten van het gewenste beleid.

De feiten over het alcoholverbruik

In 1977 dronk iedere Nederlander (zuigelingen en geheel-onthouders meegerekend) 84 liter bier, 12 liter wijn en ruim 8 liter gedistilleerd (zie tabel 1). Uitgedrukt in standaardglazen (met ongeveer evenveel alcohol, nl. 12-14 cc.), zijn deze hoe-

veelheden ruwweg gelijk aan 335 pijpjes bier, 240 bellen wijn en 250 slaapmutsjes sterke drank. B brengen we dit driestromenland onder één noemer, dan verdwijnt er jaarlijks een rivier van 350 mln. liter alcohol met een sterkte van 35% (te vergelijken met jenever) door onze kelen; ongetwijfeld een historisch record (dat we nog steeds trachten te verbeteren). Omstreeks 1880, toen het vlees ook goed onder de pekel werd gehouden, dronken we toch altijd nog zo'n 20% minder per hoofd van de bevolking. De daarop volgende 70 jaar is het verbruik sterk afgenomen. In het midden van deze eeuw waren we een eiland van matigheid. In 1950 dronken wij per persoon 42 glazen bier, 8 glazen wijn en ruim 100 glaasjes sterke drank. Sindsdien is het verbruik per hoofd met 400% gestegen! En wie tegenwerpt dat dit een misleidend cijfer is, omdat we zo nuchter begonnen, moge bedenken dat het gemiddelde verbruik sedert 1965 is verdubbeld. Inderdaad, we worden steeds beter bekend in Schiedam.

Internationaal staan we ons mannetje aan de borreltafel, hoewel uit tabel 1 blijkt dat de moed in vele andere landen, die sociaal en cultureel met Nederland zijn te vergelijken, nog groter is. Wij liggen nog net beneden het gemiddelde alcoholverbruik in een zestiental OESO-landen. We drinken twee maal zoveel als de Noren, maar slechts de helft van wat de Fransen jaarlijks achterover slaan. We kunnen 'em nog wel eens flink raken voor we aan de kop lopen, maar als we in het huidige tempo doorgaan zal dat over 20 jaar al het geval zijn 2). Blijkbaar is het niet de bedoeling om het zover te laten komen. De maatschappelijke kosten van het alcoholgebruik (absenteïsme, ongevallen, deviant gedrag, ziekten) zijn enorm hoog. In Frankrijk worden een derde van alle verkeersongevallen en 60% van alle ongelukken in de werkplaats aan de drankduivel toegeschreven en is één op de drie bedden in psychiatrische inrichtingen bezet door een slachtoffer van Bacchus. In de Verenigde Staten zijn de maatschappelijke kosten van de haver die de mensen in 't hoofd hebben drie maal zo groot als de totale opbrengst van alle

* De auteur dankt W. J. Keller voor zijn hulp bij de specificatie van de regressievergelijkingen in dit artikel en A. J. van den Tempel voor zijn bereidwilligheid om het concept kritisch door te lezen. Uiteraard is alleen de auteur verantwoordelijk voor enigerlei overblijvende tekortkomingen.

1) De folder is een uitgave van het Bureau Gezondheidsvoorlichting, Den Haag. In een toespraak bij het honderdjarig bestaan van de Volksbond tegen Drankmisbruik in 1975, Schiedam, 1979, blz. 8. Maar dat het huidige niveau reeds, niet altijd onderkende, zorgen baart, blijkt uit Rob van Amerongen, Gelukkig, mijn zoon was gewoon dronken, niks aan de hand: Het Van Dam-syndroom en de snelle stijging van het alcoholgebruik, *Vrij Nederland*, 9 juni 1979, blz. 15.

Tabel 1. Alcoholverbruik en alcoholaccijnzen in 16 OESO-landen

Landen (in volgorde van hoofdelijk verbruik)	Verbruik totale alcoholica per hoofd van de bevolking in liters ad 35%			Verbruik diverse alcoholhoudende dranken in 1977 in liters per hoofd van de bevolking			Accijnzen en BTW op alcoholhoudende dranken in gld. per liter a)		
	1977	1965	toe (af)name in procenten	bier	wijn	gedist. (35%)	bier b)	wijn c)	gedist. d)
Noorwegen	12,6	8,0	57	45,5	3,4	5,4	2,01 (2,63)	.. (..)	.. (..)
Zweden	16,0	13,1	22	53,6	9,5	8,5	1,69 (2,26)	.. (..)	.. (..)
Finland	18,3	7,4	147	55,3	8,6	8,5	1,74 (2,13)	.. (..)	.. (..)
Ierland	22,0	15,1	46	126,2	4,3	6,2	1,39 (1,64)	2,17 (2,94)	14,19 (15,96)
Verenigd Koninkrijk	23,4	16,6	41	119,5	5,4	4,1	0,76 (0,91)	3,06 (3,74)	14,74 (16,20)
Verenigde Staten	23,7	16,9	40	85,6	6,7	9,0	.. (..)	.. (..)	.. (..)
Nederland	25,1	12,0	109	83,9	11,7	8,3	0,24 (0,48)	0,90 (2,05)	7,35 (9,30)
Denemarken	25,4	14,3	78	116,1	11,7	5,1	1,54 (2,01)	2,99 (4,52)	35,91 (43,89)
Canada e)	25,7	15,7	64	86,0	7,5	10,0	.. (..)	.. (..)	.. (..)
België	29,1	19,1	52	140,0 f)	17,5	6,0	0,25 (0,46)	0,90 (2,50)	7,28 (9,98)
Zwitserland	29,7	29,4	1	68,3	44,9	5,4	0,11 (0,20)	— (..)	.. (..)
Oostenrijk	32,0	29,1	10	103,1	36,1	4,9	0,13 (0,36)	— (..)	.. (..)
Italië	34,6	36,6	(5)	14,0	93,5	5,7 f)	0,20 (0,28)	— (0,71)	1,76 (3,60)
Bondsrepubliek Duitsland	35,4	31,1	14	148,7	23,4	8,3	0,16 (0,31)	— (0,60)	7,38 (8,69)
Luxemburg	41,1	29,1	41	127,0	49,3	13,4	0,03 (0,14)	0,48 (0,78)	5,73 (6,65)
Frankrijk	46,9	56,0 g)	(16)	46,2	100,9	7,1 f)	0,04 (0,24)	0,05 (1,03)	8,19 (10,25)
Gemiddelden	27,6	21,8	27	88,7	27,2	7,2	0,74 (1,00)	1,51 (2,10)	11,39 (13,84)

Bronnen: de cijfers voor het verbruik en de accijnzen en BTW op wijn en gedistilleerd zijn te vinden in verschillende uitgaven van het Produktschap voor Gedistilleerde Dranken, te weten, *Hoeveel alcoholhoudende dranken worden er in de wereld gedronken?*, 17e uitgave, Schiedam, 1978; *Statistiekmapje betreffende de Nederlandse invoer van gedistilleerde dranken in 1978*, Schiedam, 1979; en het artikel Weg naar harmonisatie wijncijfers blijkt uiterst moeilijk, *Gedistilleerd Nieuws*, 1978, blz. 261. Gegevens over de accijnzen op bier werden verstrekt door het Centraal Brouwerij Kantoor te Amsterdam.

a) In elke kolom geeft het eerste bedrag de specifieke accijns aan; het bedrag tussen haakjes is de totale belasting, inclusief de geschatte BTW.

b) De accijns is de gemiddelde belasting per liter ad 12,5° Plato (5% alcohol) op 1 januari 1978. De BTW in diverse landen is geschat door aan te nemen dat voor alle landen een uniforme kleinhandelsprijs voor bier geldt van f. 1,07 per liter exclusief de accijns en de BTW. Verschillen in prijzen (o.m. ten gevolge van verschillen in kwaliteit en alcoholgehalte) zullen tot andere absolute BTW-bedragen leiden.

c) De accijns (per 1 oktober 1977) geldt voor tafelwijn uit verse druiven met een alcoholgehalte van 13% GL. De BTW is geschat door voor alle landen uit te gaan van een uniforme kleinhandelsprijs exclusief belasting van f. 5,50.

d) De BTW is geschat door voor alle landen uit te gaan van een uniforme kleinhandelsprijs van een liter jonge jenever exclusief belastingen van f. 3,50. De accijnstarieven zijn van 1 februari 1979.

e) 1976/1977 c.q. 1964/1965.

f) Schatting.

g) 1964.

belastingen (accijnzen, omzetbelasting, invoerrechten, betalingen voor vergunningen) op alcohol 3).

Ook de cijfers voor Nederland spreken een ontzuchtende taal. Ons land telt bijna 800.000 mensen die regelmatig het bramzeil hijsen, d.w.z. 6 glazen of meer per dag drinken; zij zijn de z.g. excessieve drinkers. Ruim 300.000 mensen zijn letterlijk aan de sukkel; zij zijn de alcoholisten in ons midden, de verslaafden (meer dan 12 glazen per dag) die er helemaal niet af kunnen blijven 4). Deze gegevens zijn gebaseerd op enquêtes. Omdat dronkzuchtigen er niet graag voor uitkomen hoe groot hun dorst is, maar anderen (en zichzelf) graag bedriegen, is het mogelijk dat de aantallen flink bezijden de waarheid liggen 5). Ook als we daarmee geen rekening houden dan drinkt 1 op de 10 Nederlanders tussen de 12 en 70 jaar (80% van deze groep gebruikt een glaasje) meer dan goed voor hem is. Het valt op dat de leeftijds-categorie van 25 t/m 35 jaar sterk is vertegenwoordigd; zo ongeveer de helft van deze groep lijkt het aangeschoten zijn op een feestje toelaatbaar te achten, kennelijk met veronachtzaming van de navrante gevolgen van langdurig alcoholgebruik.

Er is reeds vaker op gewezen dat de maatschappelijke kosten van overmatig alcoholgebruik vele malen groter zijn dan die van nicotine, heroïne, LSD en alle andere verdovende en bedwelmende middelen bij elkaar. Het doet daarom wat naïef aan om de overheid actief bezig te zien met de bestrijding van drugs, terwijl het „barbituraat” alcohol praktisch zonder restricties in „multidose” flessen op tienduizenden verkooppunten met een gezamenlijk reclamebudget van f. 37. mln. per jaar, wordt aangeboden 6).

De rol van de alcoholaccijns

Tabel 2 laat zien dat de belastingen op alcoholhoudende dranken in Nederland geen belangrijke budgettaire rollen spelen; gezamenlijk zijn ze slechts goed voor zo'n 1,6% van de totale belastingopbrengst. De accijnzen worden ook niet gebruikt als alcoholpolitiek instrument zoals het geval is in Scandinavië, het Verenigd Koninkrijk en Ierland. Hier te lande bedragen de belastingen op bier en wijn ongeveer 30% van de kleinhandelsprijs en die op gedistilleerd 70%. In

Scandinavische landen, waar de accijns bewust wordt gebruikt om het verbruik af te remmen, worden belastingen geheven die een veelvoud zijn van de ten onzent vigerende heffingen (tabel 1). De belastingdruk op wijn is daar twee tot drie maal hoger en die op gedistilleerd het vijfvoudige van die bij ons. Ook het (zware) bier met een alcoholgehalte van 6% wordt 5 maal zwaarder getroffen. De druk op licht Noors gerstenat van 2,5% is ruwweg 57 cent per liter, 9 cent meer dan de druk op onze zware pils.

De reële waarde van de accijns is sterk gedaald in de jaren waarin de enorme stijging van het gemiddelde verbruik zich manifesteerde. De druk van een gulden accijns en omzetbelasting die in 1965 op een liter jonge jenever rustte, was in 1977 tot 3 kwartjes gedaald en tot 65 cent indien de waarde in welvaartsvaste eenheden (b.v. het uurloon) zou worden gemeten. In die 12 jaar is de prijs van Bokma dan ook nauwelijks gestegen: van een klein naar een groot tientje. In reële termen, d.w.z. gecorrigeerd voor de invloed van de inflatie, is de prijs zelfs gedaald tot f. 8. In vergelijking met de vooroorlogse situatie (1939) is de ontwikkeling nog opvallender. Voor dezelfde welvaartsvaste gulden kunnen we nu vier maal zoveel jenever kopen. „Het lijkt geen twijfel”, aldus Van den Tempel in een recent artikel, „dat de daling van de

3) Zie S. Cnossen, *Excise systems: a global study of the selective taxation of goods and services*, Johns Hopkins University Press, Baltimore, 1977, blz. 69.

4) Zie G. Sijlbing, *Drinkgewoonten van de Nederlanders*, *Tijdschrift voor alcohol, drugs en andere psychootrope stoffen*, 1978, nr. 3, blz. 109-14. Sijlbing geeft ook de in de wetenschap ontwikkelde criteria om de „status” van excessieve of problematische drinkers te bepalen.

5) Dit zou tenminste de gevolgtrekking kunnen zijn van de gegevens in een *Family Expenditure Survey* van 1975 in het Verenigd Koninkrijk die geciteerd worden in J. A. Kay en M. A. King, *The British tax system*, Oxford University Press, Oxford, 1978, blz. 144: „it is believed that such spending is substantially under-reported (in the case of alcohol, by about 40%)”.

6) Dit oordeel ontleen ik aan Edward M. Brecher et al., *Licit & Illicit Drugs*, Consumers Union, Mount Vernon/New York, 1972, blz. 253. Brecher's rapport citeert ook bewijsmateriaal waaruit blijkt dat alcohol en barbituraten in farmacologisch en symptomatisch opzicht vergelijkbaar zijn. Het reclamebedrag wordt genoemd in J. de Lint, Het gebruik van alcoholhoudende dranken in Nederland vanuit het perspectief van de alcoholpolitiek, *Tijdschrift voor alcohol, drugs en andere psychootrope stoffen*, 1979, nr. 1, blz. 30.

Tabel 2. Opbrengst van accijnzen en andere belastingen op alcoholhoudende dranken in 16 OESO-landen

Landen (in volgorde van hoofdelijk verbruik)	Opbrengst in miljoenen gulden (1976)				Totale opbrengst in procenten van de totale belasting-opbrengst	Totale opbrengst in gld. per hoofd van de bevolking	Totale opbrengst in gld. per liter ad 35 procent
	bier	wijn	gedist.	monopolie-winst			
Noorwegen	351	869	86	1.306	3,4	324	25,71
Zweden	692	458	2.424	47	3.621	441	27,56
Finland	320	1.150	242	1.712	5,4	362	19,78
Ierland	517	28	341	886	11,5	280	12,73
Verenigd Koninkrijk	3.664	5.289	—	8.953	4,2	160	6,84
Verenigde Staten	—	22.916	1.219	24.135	1,9	112	4,73
Nederland	470	321	957	1.748	1,6	127	5,06
Denemarken
Canada	2.346
België	483	376	492	1.351	1,8	137	4,71
Zwitserland	61	—	458	519	0,9	82	2,76
Oostenrijk	251	328	22	601	1,5	80	2,50
Italië	178	839	—	1.017	0,6	18	0,52
Bondsrepubliek Duitsland	3.083	1.077	3.537	7.697	1,8	125	3,53
Luxemburg	..	11	—
Frankrijk	991	378	3.411	4.780	0,8	90	1,92
Gemiddelden					3,0	180	9,10

Bron: De berekeningen van de belastingopbrengsten zijn gebaseerd op Organisation for Economic Co-operation and Development, *Revenue Statistics of OECD Countries 1965-1976* en idem, 1965-1974, Parijs, 1978 en 1976. Opbrengsten van BTW, invoerrechten en vergunningen zijn geëxtrapoléerd op basis van de memorandum items in de OECD-statistiek voor 1974, behalve voor landen waarvoor alleen de accijnsopbrengsten worden vermeld; hiervoor zijn schattingen gemaakt aan de hand van de tarieven. De foutenmarge kan aanzienlijk zijn.

prijs van een liter jenever, in uurloon uitgedrukt, tot op omstreeks een vierde van de vooroorlogse prijs het drinken heeft bevorderd" 7).

Accijnzen en omzetbelasting (BTW) bepalen in belangrijke mate de prijs van alcoholhoudende dranken, maar hebben zij zodoende ook invloed op de vraag? M.a.w. zal een verhoging van de accijns de consumptie van alcoholica terugdringen 8)? Blijkbaar wel. Noorwegen heeft de hoogste belastingen op alcoholhoudende dranken en het laagste verbruik per hoofd van de bevolking. In Zweden, waar de belasting op sterke drank onlangs flink werd verhoogd, daalde het verbruik daarvan in de tweede helft van 1977 met maar liefst 7% 9).

Dat het verbruik wordt beïnvloed door de hoogte van de belasting blijkt ook uit een cross-sectie-analyse van de gegevens in de tabellen 1 en 2. Voor 12 OESO-landen werd de invloed nagegaan van de belastingdruk (T) in gld. per liter (tabel 2, laatste kolom) op de consumptie (C) in liters per hoofd van de bevolking (tabel 1, eerste kolom 10). De verklaarde variabele heeft het verwachte teken, de coëfficiënt is significant ($t = 8,26$) en de grootte \bar{R}^2 , die de mate van aanpassing („goodness of the fit") meet, is hoog. De dubbellogaritmische regressievergelijking (met de standaardfout tussen haakjes) luidt:

$$\log C = 3,89 - 0,36 \log T \quad \bar{R}^2 = 0,86 \\ (0,04)$$

Hieruit mag worden afgeleid dat het verbruik in elk land afzonderlijk ook in belangrijke mate wordt bepaald door de hoogte van de belasting, m.a.w. hoe hoger de accijnzen, BTW en andere belastingen op alcoholhoudende dranken, hoe lager het verbruik 11). De analyse geeft aan dat het verbruik daalt met 0,4% voor elke verhoging van de belastingdruk met 1%. Het resultaat is grafisch weergegeven in figuur 1.

Ook de studies die zijn gedaan naar de prijselasticiteit van de vraag naar alcoholhoudende dranken, wijzen uit dat de gevraagde hoeveelheid van de meeste dranken zal teruglopen als de prijs stijgt. De vraag naar bier (en dat „wisten" we allemaal ook wel) zal het minste afnemen (de prijselasticiteit in vergelijkbare landen ligt tussen 0,3 en 0,8), die naar wijn wat meer (prijselasticiteit van 0,6-1,3) en die naar sterke drank het meest (prijselasticiteit van 0,8-2,0) 12). Dit betekent dat een doelgericht accijnsbeleid (zeker in samenhang met andere maatregelen) de (groei van de) consumptie wel degelijk zal kunnen terugdringen. Dit is een belangrijke conclusie, want het is gebleken dat het aantal zware drinkers afhankelijk is van het gemiddelde verbruik, een relatie die

ook omkeerbaar is, d.w.z. door het gemiddelde verbruik terug te dringen, zal ook het aantal excessieve drinkers afnemen 13). Op grond hiervan zouden ook matige drinkers vrede kunnen hebben met een accijnsverhoging. Immers, een vermindering van de verslaving impliceert een lager bedrag aan maatschappelijke kosten waar de matigen (en anderen) uiteindelijk voor opdraaien.

Naast de hoogte van de accijns is ook de relatieve druk van de verschillende accijnzen van belang. Proefondervindelijk

7) A. J. van den Tempel, Alcoholaccijns, alcoholverbruik en consumptiebeleid, *Weekblad voor Fiscaal Recht*, 106e jg., nr. 5307, 24 februari 1977, blz. 175; het artikel is herdrukt in *Tijdschrift voor alcohol, drugs en andere psychotrope stoffen*, 1977, nr. 2, blz. 50-54. De cijfers in deze paragraaf zijn gebaseerd op Van den Tempel's gegevens.

8) Een specifieke belasting (accijns) is natuurlijk het meest geëigende alcoholpolitieke middel, omdat zij op de „sterkte" van de drank is gebaseerd en niet met de prijs varieert (een vereiste is dan wel dat voor de inflatie wordt geïndexeerd). Een belasting naar de waarde (BTW) is minder goed, omdat de heffing haar tanden verliest als de drank voor een „koopje" wordt gesleten.

9) Zie Produktschap voor Gedistilleerde Dranken, *Gedistilleerd Nieuws*, 1978, blz. 208. Gedeeltelijk werd naar wijn en andere zwak-alcoholhoudende dranken uitgeweken, maar hierna zal worden uiteengezet dat dit effect positief moet worden beoordeeld.

10) Een belangrijke veronderstelling is natuurlijk dat de smaak van land tot land niet verschilt. Ook wordt impliciet aangenomen dat de produktiekosten in alle landen gelijk zijn. Italië is niet in de analyse betrokken, omdat de belastingstatistiek voor dit land onvolledig is. Betrouwbare cijfers voor Denemarken, Canada en Luxemburg konden niet worden gevonden.

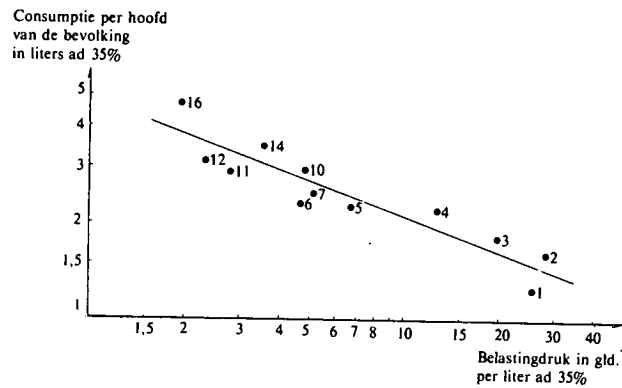
11) Ook het inkomen per hoofd van de bevolking (Y) en de aanwezigheid van een consumptie beperkend monopolie (M) in 3 Scandinavische landen (waarvoor een dummy in de vergelijking werd geïntroduceerd) oefenen een systematische invloed uit op de consumptie, hoewel de coëfficiënten niet significant zijn. De vergelijking is:

$$\log C = 5,92 - 0,46 \log T - 0,20 \log Y + 0,22 M \quad \bar{R}^2 = 0,85 \\ (0,11) \quad (0,16) \quad (0,25)$$

12) Het negatieve teken is weggelaten. Zie J. A. Johnson, Canadian policies in regard to the taxation of alcoholic beverages, *Canadian Tax Journal*, vol. 21, november-december 1973, nr. 6, blz. 559 en de aldaar geciteerde literatuur. Coëfficiënten groter dan 1,0 betekenen dat de vraag „elastisch" is en dat wanneer de prijs toeneemt de gekochte hoeveelheid voldoende afneemt om de prijsstijging te compenseren, zodat de totale uitgaven afnemen. Voor coëfficiënten kleiner dan 1 geldt het omgekeerde. Johnson wijst terecht op de verschillen die tussen diverse landen zullen bestaan.

13) Zie De Lint, op. cit., blz. 28. Dat de teneur van het hele pakket maatregelen van groot gewicht is blijkt uit ervaringen in Finland, waar de zeer liberale drankwetten van 1966-1967 een sterke stijging van het alcoholgebruik tot gevolg hadden, hoewel de accijnzen niet werden verlaagd; De Lint, op. cit., blz. 31.

Figuur 1. Verband tussen belastingdruk en consumptie van alcoholhoudende dranken in 12 OESO-landen a)

	Belasting- druk	Consump- tie
a) 1 = Noorwegen	25,71	12,6
2 = Zweden	27,56	16,0
3 = Finland	19,78	18,3
4 = Ierland	12,73	22,0
5 = Verenigd Koninkrijk ..	6,84	23,4
6 = Verenigde Staten	4,73	23,7
7 = Nederland	5,06	25,1
10 = België	4,71	29,1
11 = Zwitserland	2,76	29,7
12 = Oostenrijk	2,50	32,0
14 = Bondsrep. Duitsland ..	3,53	35,4
16 = Frankrijk	1,92	46,9

onderzoek in Zweden heeft uitgewezen dat het bedwelmende effect van gelijke hoeveelheden pure alcohol verschilt tussen bier, wijn en gedistilleerd (14). Het bedwelmende effect van 100 gram alcohol in de vorm van jenever is de helft groter dan dat van aangesterkte wijn (sherry), twee maal groter dan van wijn en driemaal groter dan van bier. Hoe meer een zelfde hoeveelheid alcohol is aangelengd, hoe zwakker haar bedwelmende werking. Als dit juist is en tevens wordt aangenomen dat het bedwelmende effect van drank een goede benaderingsmaatstaf is voor de met het gebruik geassocieerde maatschappelijke kosten, dan dient de relatieve druk van de verschillende accijnzen op de bedwelmingsverhouding te worden gebaseerd. In Nederland is de verhouding van de belastingdruk op bier, wijn en gedistilleerd (per 100 gram alcohol) ongeveer 10:16:28. Dit komt grosso modo overeen met de gewenste verhouding, hoewel gedistilleerd en vooral aangesterkte wijn, zoals sherry en port, waarschijnlijk enigszins worden onderbelast. Hoewel het accijnsniveau derhalve in het algemeen te laag ligt, is de tariefstructuur globaal verantwoord. Het feitelijke verbruik van bier, wijn en gedistilleerd wijst echter uit dat de consumptie van bier en wijn relatief minder zou moeten worden afgeremd dan die van gedistilleerd.

Ten slotte moet het voorbehoud worden gemaakt dat de relatieve bedwelmeling van alcoholhoudende dranken voornamelijk van belang is ten aanzien van maatschappelijke kosten die door ongevallen en deviant gedrag worden veroorzaakt; in de medische wetenschap worden de schadelijke gevolgen voor de gezondheid nog steeds aan de absolute hoeveelheid alcohol gerelateerd.

Opbrengstaspecten, drukverdeling en verdragsbeleid

Dat een vermindering van de consumptie geen aderlating voor de schatkist behoeft te betekenen blijkt ook uit de opbrengstcijfers in tabel 2. De opbrengst van accijnzen en BTW op alcoholhoudende dranken, uitgedrukt in een percentage van de totale belastingopbrengst, is aanzienlijk hoger in de hoge accijnslanden (15). Nog sprekender is een vergelijking van de alcoholbelastingopbrengst per hoofd van de bevolking. De opbrengst per Nederlander bedraagt slechts 40% van die voor elke Noor, hoewel het verbruik in Nederland

twee maal zo hoog is. Ook heb ik de indruk dat de hier te lande vigerende alcoholaccijnzen budgettair niet optimaal worden benut. Immers de opbrengstelasticiteit (d.w.z. de mate waarin de belastingopbrengst verandert als gevolg van een tariefverhoging van 1%) is kleiner dan de prijselasticiteit, omdat de accijns (plus andere belastingen) slechts een fractie is van de prijs. De opbrengstelasticiteiten van de bier- en wijnaccijns (en waarschijnlijk ook van de jeneveraccijns) liggen waarschijnlijk ver beneden 1,0. Dit impliceert dat er puur fiscaal gezien nog een ruime marge is voor accijnsverhoging. De belastingopbrengst is natuurlijk niet het enige, of zelfs maar het belangrijkste aspect van een effectief alcoholbeleid. Lagere ziekenhuiskosten en sociale uitkeringen die met een daling van de alcoholconsumptie kunnen worden geassocieerd, moeten ook in de beschouwing worden betrokken.

Sommigen zijn van oordeel dat de druk van de belastingen op alcohol regressief verdeeld is, d.w.z. als een percentage van het inkomen zouden arme teuten meer betalen dan rijke drinkbroers. Dit is een halve waarheid die gemakkelijk als een hele leugen kan worden gebruikt. Enquêtes tonen aan dat de drinkfrequentie toeneemt met de graad van geschooldheid en het inkomen (16). Dit is met name het geval voor de hoog veraccijnsde wijn en het gedistilleerd. Een budgetonderzoek van werknemersgezinnen naar thuis genuttigde alcoholhoudende dranken in de periode mei 1974-april 1975 wijst uit, dat de gemiddelde bestedingen aan wijn, sherry, jenever, port en andere buitenlandse dranken toeneemt naarmate het gezinsinkomen hoger is. Zij lopen op van 0,9% van het gemiddelde netto-inkomen van lagere inkomens tot 1,1% van dat van hogere inkomens (17).

Een ander gegeven dat in de richting van een progressieve drukverdeling wijst is de uitgaven- of inkomenselasticiteit van de vraag naar alcoholhoudende dranken (18). Is deze groter dan 1, dan betekent dit dat een toename van de totale uitgaven (of het inkomen) met 1% gepaard gaat met een toename van de specifieke uitgaven (de besteding van het inkomen) voor spiritualia met meer dan 1%. Welnu, de uitgavenelasticiteit voor alcoholhoudende dranken in b.v. Denemarken, Zweden, Ierland en het Verenigd Koninkrijk is respectievelijk 1,6, 1,7, 2,1 en 2,2. Er is geen reden om aan te nemen dat de elasticiteit voor Nederland veel verschilt (zij zal waarschijnlijk wat lager liggen), m.a.w. sterk alcoholhoudend-

14) Zie D. Isaksson, Rationalization of alcohol taxation, *The development of control policies for alcoholic beverages in Sweden*, Brewers' Association of Canada, Ottawa, 1972.

15) Hoezeer de relatieve positie van de belastingen op alcoholhoudende dranken in de meeste OESO-landen in de laatste jaren is gedaald, blijkt uit een vergelijking van de cijfers in tabel 1 met die in tabel 3.3 in Cnossen, op. cit., blz. 29-30. Het specifieke, niet geïndexeerde karakter van de accijnzen is hiervan een belangrijke oorzaak.

16) Sijlbing, op. cit., blz. 110.

17) Zie Centraal Bureau voor de Statistiek, *Sociale Maandstatistiek*, jg. 26, nr. 5 (mei, 1978), blz. 420-425 en blz. 775. De in cafés, restaurants e.d. genuttigde alcoholhoudende dranken zijn niet in het onderzoek betrokken, omdat de consumptie daarvan doorgaans niet afzonderlijk werd waargenomen. Indien het bezoek van hogere inkomensgroepen aan dit soort etablissementen frequenter is (en dat mag worden aangenomen), dan besteden deze groepen nog meer aan sterk alcoholhoudende dranken (en zal de accijns nog progressiever zijn) dan de cijfers doen vermoeden. Uit CBS, *Sociale Maandstatistiek*, jg. 26, nr. 8 (augustus, 1978), blijkt dat de geïmputeerde gemiddelde accijnsdruk voor bier inderdaad regressief is en progressief voor wijn, maar regressief voor sterk alcoholhoudende dranken; zie blz. 736. Oudere gegevens kunnen worden gevonden in Centraal Bureau voor de Statistiek, *Nationaal Budgetonderzoek 1963/1965*, Staatsuitgeverij, 's-Gravenhage, 1966.

18) Huishoudbudgetstudies verschaffen vaak wel uitgavenelasticiteiten voor verschillende goederen, maar geen inkomenselasticiteiten. Het verschil tussen beide elasticiteiten is gering in lagere en middeninkomensgroepen waarin weinig wordt gespaard. Voor een algemene verhandeling over accijnzen en drukverdeling, zie Cnossen, op. cit., hfst. 4.

de dranken zijn luxe goederen, en omdat beter gesitueerden daarvan meer consumeren, zullen zij verhoudingsgewijs ook meer belasting betalen 19).

Dit ligt anders met betrekking tot zwak alcoholhoudende dranken, zoals bier; daaraan besteden lagere inkomensgroepen verhoudingsgewijs meer dan hogere; kennelijk is de verdeling van de bieraccijns regressief. Op deze grond zouden de accijnzen op wijn en gedistilleerd meer moeten worden verhoogd dan die op bier. Dit zou in strijd kunnen komen met de handhaving van de juiste belasting-bedwelmingsverhouding. Een naastbeste oplossing zou daarom zijn om de accijnzen op alle alcoholhoudende dranken te verhogen, maar het regressieve effect van de bieraccijns te compenseren in de inkomstenbelasting sfeer met een verhoging van de belastingvrije voet en een verlaging van de tarieven voor lagere inkomensgroepen 20).

Ten slotte zullen er mensen zijn die tegenwerpen dat de accijnzen op alcoholhoudende dranken niet kunnen worden verhoogd, omdat een verdragsbepaling met België ter unificatie van de alcoholaccijns ons dit feitelijk onmogelijk maakt. Hoewel het verdrag accijnsverhoging niet verbiedt, stelt het wel dat een dergelijke verhoging niet mag leiden tot restrictieve maatregelen aan de grens, m.a.w. de deur moet open blijven voor de alcoholstroom uit België. Van den Tempel heeft er terecht op gewezen dat dit merkwaardige verdrag tot stand is gekomen in een tijd toen er van enige bezinning op een effectieve alcoholpolitiek nog geen sprake was (dat is nu ook nog nauwelijks het geval, maar een eerste aanzet is gegeven) 21). Misschien is het mogelijk om onderhandelingen met België te openen om het verdrag op het punt van de alcoholaccijns te herzien of de accijnzen gezamenlijk te verhogen. Overigens is het opmerkelijk dat de totale belastingdruk op wijn en gedistilleerd thans hoger is in België dan in Nederland, omdat die dranken aldaar onderworpen zijn aan een „luxe” BTW-tarief van 25%.

Een fiscaal verkooppuntenbeleid

Voor elke 380 Nederlanders is er een horecabedrijf waar sterke drank wordt aangeboden en we kunnen in 20.000 bars, cafés, restaurants en hotels terecht om onze dorst te lessen 22). Wie het laatste liever thuis doet, en dat is het geval met verreweg de meesten, kan zijn aankopen verrichten bij één der 4.000 slijterijen die ons land telt. Bij elkaar is dit een formidabel aantal verkooppunten waarbij ook nog alle slaggers, kruideniers en andere levensmiddelenbedrijven moeten worden geteld die bier en wijn verkopen. Indien het echt de bedoeling is om de (groei van de) consumptie terug te dringen (en niet alleen van een schijnheilige tweesporigheid sprake is),

19) Voor een zelfde standpunt m.b.t. het Verenigd Koninkrijk, zie Kay en King, op. cit., blz. 144. Voorts wijs ik nog op de belangwekkende studie van E. Biörn, The distributive effects of indirect taxation: an econometric model and empirical results based on Norwegian data, *Swedish Journal of Economics*, 1975, vol. 77, nr. 1, blz. 1-11. Biörn (blz. 7) wijst er op dat een verhoging van de alcoholaccijns hetzelfde betekent als een toename van de progressiviteit van de inkomstenbelasting gecombineerd met een verhoging van de kinder aftrek (omdat grote gezinnen aanzienlijk minder aan alcoholica besteden dan kleine gezinnen).

20) Zou de totale belastingopbrengst en de drukverdeling ongeveer gelijk worden gehouden, dan moeten de tarieven van de hogere belastingsschijven van de inkomstenbelasting ook worden verlaagd. Het feit dat vele alcoholhoudende dranken luxe artikelen zijn, wijst er op dat het gebruik daarvan een welvaartsverschijnsel is geworden, in tegenstelling tot het armoedeverschijnsel dat het vroeger kennelijk was.

21) Door ons op het stuk van de accijnzen te binden, hebben we onze bewegingsvrijheid ten aanzien van andere belastingen natuurlijk ook beperkt. Met een variatie op een Engels aforisme: the Belgian excise tail appears to be wagging the Dutch tax dog.

22) Deze gegevens zijn te vinden in Produktschap voor Gedistilleerde dranken, *Statistiekmapje betreffende de Nederlandse invoer van gedistilleerde dranken in 1978*, Schiedam, 1979.

Amsterdam vraagt

voor de **SECRETARIE** (Stadhuis)

bij Economische Zaken en Havenaangelegenheden een

hoofd bureau havenzaken

Het economisch beleid van de gemeente legt een sterk accent op het versterken van de positie van de Amsterdamse haven. In nauw samenspel met de wethouder en het Havenbedrijf heeft het bureau Havenzaken op het Stadhuis hierbij een belangrijke taak.

Om aan deze taak uitvoering te geven heeft hij/zij de assistentie van vijf beleidsmedewerkers.

■ **TAAK** vorm en uitvoering geven aan het beleid; leiding geven aan het bureau; wordt betrokken bij het totale economische beleid om dit beleid voor de diverse sectoren van de stedelijke en regionale economie goed op elkaar af te stemmen.

■ **VEREISTEN** universitaire of daarmee gelijk te stellen opleiding; leeftijd tussen 35 en 45 jaar.

Ervaring in een beleidsadviserende functie bij de overheid of een organisatie van het bedrijfsleven strekt tot aanbeveling.

■ **SALARIS** afhankelijk van leeftijd en ervaring, maximaal f 7117,- bruto per maand.

■ **INLICHTINGEN** drs. H. Grosveld, telefoon (020) 552.2039.

Deze vacature staat in principe open voor zowel mannen als vrouwen. Vakantietoevoering 8 procent, de rechtspositieregeling van de gemeente Amsterdam is van toepassing. Een psychologisch onderzoek zal deel uitmaken van de selectieprocedure. Schriftelijke sollicitaties binnen 14 dagen te richten aan de Afdeling Personeelszaken, Oudezijds Voorburgwal 274, 1012 GL Amsterdam, onder vermelding van vacaturnummer 51814

gemeente
amsterdam

dan zal het aantal verkooppunten drastisch moeten worden verminderd. Dit zou waarschijnlijk zonder veel problemen kunnen met betrekking tot de sherry en de wijn die met het worstje van de slager en het kaasje van de kruidenier worden verkocht; hun „vergunning” en die van andere soortgelijke bedrijven zou zonder meer moeten worden ingetrokken.

Veel ingewikkelder ligt de problematiek met betrekking tot horecabedrijven en slijterijen. Een naar soort drank gedifferentieerd vergunningstelsel kan één manier zijn om het aantal verkooppunten in de horecasector in te dammen zonder een al te grote deuk te brengen in individuele omzetten, winsten en inkomens. Voor slijterijen zouden persoonsgebonden vergunningen het aantal verkooppunten in de toekomst kunnen verminderen door natuurlijke afvloeiing. Een doordacht beleid op dit gebied vergt nadere studie. Daarbij zou ook kunnen worden overwogen om de verkoop van alle alcoholhoudende dranken (met uitzondering van b.v. bier met 2,5% alcohol) uitsluitend via staatswinkels te doen plaatsvinden. Dit zou een instrument bij uitstek zijn om de consumptie te beperken en om het een ieder duidelijk te maken dat de overheid haar alcoholpolitiek serieus neemt 23).

Staatsmonopolies (regies) voor de verkoop (of de productie) van alcohol komen in een groter aantal landen voor dan in het algemeen wordt gedacht 24). De helft van de landen in tabel 2 heeft een dergelijk monopolie. De handelsmonopolies in Noorwegen, Zweden en Finland zijn het interessantst voor ons, omdat daarbij nog steeds een duidelijke consumptiebeperkende bedoeling voorzit (afgaande op de verbruikscijfers slagen deze landen daarin kennelijk ook). Oorspronkelijk was dit ook het oogmerk van de kleinhandelsmonopolies in 16 Amerikaanse staten en in de Canadese provincies, maar thans staan budgettaire belangen meer op de voorgrond. De produktiemonopolies in Zwitserland, Oostenrijk en de Bondsrepubliek Duitsland hebben louter een controlerende en regulerende functie met betrekking tot de kwaliteit en de prijs van alcoholprodukten. Zij zijn dan ook geen voorbeelden van staatsinterventie in de verkoop van alcoholhoudende dranken. Daarvoor kan alleen een monopolie op het niveau van de kleinhandel dienen.

Enige jaren geleden is er in de Verenigde Staten een interessante vergelijkende studie gemaakt naar de invloed van een monopoliestelsel en een particulier verkooppuntenstelsel op de kleinhandelsprijs, de belastingopbrengst en de consumptie van alcoholhoudende dranken 25). Een opvallende uitkomst van het proefondervindelijke onderzoek was dat de belastingopbrengst in de monopoliestaten groter is dan in andere staten, hoewel de drankprijzen aanzienlijk lager zijn. Dit komt onder meer omdat monopoliestaten hun monopsonistische positie op de verkoopmarkt kunnen gebruiken om gezamenlijk lagere aankooprijzen van nationale fabrikanten te bedingen. Voorts zijn de lopende kosten in monopoliestaten geringer, omdat het aantal verkooppunten optimaler is, d.w.z. de omzet per employeé is groter en er is minder leegloop. Bovendien toucheren de overheden van monopoliestaten natuurlijk de „winst” 26).

Tenzij verdere studie het tegendeel zou aantonen, komt het me voor dat deze factoren ook voor een kleinhandelsmonopolie voor de verkoop van alcoholhoudende dranken in Nederland pleiten. Alleen door middel van een radicale ingreep in de kleinhandel zal er werkelijk iets kunnen worden gedaan aan het terugdringen van de consumptie. De hogere opbrengst van de staatswinkels (accijns en winst die uitgaan boven de huidige opbrengst) zou kunnen worden gebruikt voor de betaling van een lijfrente aan eigenaren van particuliere slijterijen die zouden moeten worden opgeheven. Een monopolie biedt ook het voordeel dat „koopjes” worden voorkomen; de consument wordt altijd met de „vulle” prijs geconfronteerd. Ook zou een progressieve tariefstructuur, zowel wat betreft de drukverdeling als de bedwelmingsverhouding, beter tot haar recht kunnen komen,

omdat het belastingbeleid als het ware wordt geïnstitutionaliseerd. Ten slotte zou het mogelijk zijn om de staatswinkels in te schakelen bij de verspreiding van gegevens over de schadelijke gevolgen van overmatig alcoholgebruik.

Samenvatting en conclusie

De groei van de alcoholconsumptie in Nederland zal niet kunnen worden teruggedrongen door zachte maatregelen, zoals het verbieden van reclame en het bevorderen van mentaliteitsveranderingen; het is zelfs mogelijk dat de stinkende wond daardoor groter wordt. De omvang en de ernst van het alcoholprobleem vereisen een harde aanpak. Fiscale maatregelen dienen een essentieel onderdeel te vormen van een doelbewust alcoholbeleid. Tot nu toe is de alcoholaccijns niet gebruikt om de groei van de consumptie te beteugelen. Hierin dient verandering te worden gebracht door de accijns te verhogen tot b.v. het niveau in het Verenigd Koninkrijk en Ierland. Door de beperking van het gemiddelde verbruik, zal ook het excessieve verbruik afnemen. Een bijkomend pluspunt van een accijnsverhoging is dat de drukverdeling progressief is. De wenselijke bedwelmingsverhouding tussen de verschillende dranksoorten vereist dat de verkoop van bier en wijn minder wordt afgeremd dan die van sterke drank. Het verdrag met België ter unificatie van de alcoholaccijns dient te worden herzien; het vormt een beletsel voor een doeltreffend nationaal alcoholbeleid. Het aantal verkooppunten van bier, wijn en gedistilleerd dient drastisch te worden beperkt. Het verdient overweging om de kleinhandel in alcoholhoudende dranken te doen monopoliseren door de overheid.

Een gezonde ziel hoeft niet in een droog lichaam te wonen. Dit artikel is geen boetpreek, maar een pleidooi voor een doeltreffender gebruik van „belastingprijzen” om overmatige consumptie terug te dringen en externe kosten te internaliseren. Indien de consumptie van alcoholhoudende dranken zou worden verboden, zou het paard achter de wagen worden gespannen. De schadelijke gevolgen van methylalcohol, een vergift, ook wel „rotgut” of „ginger jake” genoemd, ten tijde van de Amerikaanse drooglegging en de terzelfder tijd plaatsvindende opkomst van de georganiseerde misdaad, moeten die les wel geleerd hebben. De medische regel van het „nihil nocere” — niet meer kwaad dan goed doen — is ook op het alcoholprobleem van toepassing. Maar ongeremde consumptievrijheid leidt slechts tot slaafse gebondenheid. De auteur van die Haagse folder, geschreven opdat tieners „weten wat ze doen of waar ze aan beginnen”, weet niet wat hij niet weet. Evenals met andere verslavingsmiddelen, kan geen enkele gebruiker voorzien of en wanneer hij aan alcohol verslaagd zal raken. Die keiharde waarheid dient het uitgangspunt te zijn van een nationale alcoholpolitiek.

S. Cnossen

23) Dit is geen pleidooi voor meer staatsinterventionisme. Het gaat hier niet om een vergelijking tussen vrije ondernemingswijze verkoop en gesocialiseerde distributie, maar tussen staatswinkels en particuliere verkooppunten die ook aan stringente bepalingen zijn onderworpen. Het verschil tussen deze twee organisatievormen van de handel is geringer dan die tussen de particuliere verkoop van alcoholhoudende dranken en de verkoop van andere produkten, zoals voedingsmiddelen, kleding enz.

24) Voor een uitvoerige studie van de monopolies voor alcohol (en andere produkten) in de niet-communistische wereld, zie Cnossen, op. cit., hfst. 7.

25) Zie J. L. Simon, *State liquor monopolies*, in R. Turvey (red.), *Public enterprise*, Penguin Books, Harmondsworth, 1968, blz. 365-377.

26) Hoewel de consumptie van alcoholhoudende dranken 20% lager was in monopoliestaten, werd dit gegeven niet significant geacht, omdat het aantal verkooppunten waarschijnlijk reageerde op de consumptie, in plaats van andersom.

UNCTAD en de besluitvorming

DR. C. A. KOOPMAN*

Aan een UNCTAD-conferentie deelnemen of deze op een afstand volgen zijn twee moeilijk vergelijkbare situaties. In 1972 woonde ik UNCTAD III in Santiago de Chile en in 1976 UNCTAD IV in Nairobi bij als lid van de Nederlandse delegatie zodat ik de dikwijls hoog oplaaierende emoties en spanningen dagelijks kon ervaren en ondergaan. Vooral de besprekingen in EG-verband in Nairobi staan me in dit opzicht nog helder voor de geest. Van de „resultaten” van UNCTAD V in Manilla heb ik kennis genomen in de rust van de studeerkamer.

Hoewel het verloop van de drie conferenties veel punten van overeenkomst vertoont waren er duidelijke verschillen in de verwachtingen. Van de derde conferentie in Chili werden door velen zodanige resultaten verwacht dat de uitkomst wel een diepe teleurstelling moest worden. De vierde conferentie stelde eveneens teleur na de aanvankelijk hooggestemde verwachtingen, gewekt door de zevende zitting van de Verenigde Naties en de resolutie over de nieuwe economische wereldorde. UNCTAD V is gehouden in een periode waarin de rijke landen zo druk bezig zijn met hun eigen economische problemen dat een teleurstellend resultaat niemand heeft verbaasd.

NRC-Handelsblad van 5 juni jl. vermeldde de volgende reactie van een lid van de Peruaanse delegatie: „Wij hebben niets verwacht, dus kunnen we ook niet teleurgesteld zijn”. Kunnen en mogen we van UNCTAD-conferenties enig heil verwachten? Na vergelijking van het verloop van de twee bijgewoonde conferenties en na analyse van de resultaten ervan ben ik tot de slotsom gekomen dat, tenzij de structuur van het overleg en van de besluitvorming — voor zover het aannemen van algemeen gestelde resoluties als besluitvorming kan worden beschouwd — drastisch worden veranderd, het organiseren van nieuwe UNCTAD-conferenties weinig zin heeft om de volgende redenen.

- Men kan van een conferentie van enkele duizenden deelnemers, met een, gezien de herkomst en achtergrond van die deelnemers, zeer heterogene samenstelling, redelijkerwijs niet verwachten dat na slechts enkele weken beslissingen van enige betekenis worden genomen, tenzij er sprake zou zijn van een uiterst efficiënte voorbereiding.
- De voorbereiding is allesbehalve efficiënt hetgeen op tal van manieren blijkt. Vrijwel geen enkele delegatie komt ter conferentie met een duidelijk standpunt en met afgebakende onderhandelingsmarges. Dit bemoeilijkt en vertraagt het op elkaar afstemmen van standpunten binnen groepen landen. In Nairobi moesten de EG-landen hun opinies nog onder één noemer brengen, hetgeen een onevenredig groot deel van de tijd absorbeerde en er toe leidde dat er, mede onder druk van de omstandigheden, geen EG-standpunt te voorschijn kwam.
- Het aantal onderwerpen dat aan de orde komt is zo groot dat van een systematische behandeling geen sprake kan zijn. In onvoldoende mate worden priori-

teiten gesteld zodat belangrijke en minder belangrijke onderwerpen door elkaar aan de orde komen en de belangrijkste onderwerpen niet de meeste aandacht krijgen.

- De eerste helft van de conferentie wordt vrijwel geheel in beslag genomen door „statements” van de delegatieleiders en vertegenwoordigers van internationale instituties. Bijgevolg moet de behandeling van resoluties in een onwaarschijnlijk korte tijd geschieden. Het gebrek aan tijd en eensgezindheid uit zich in een vlucht in vage, algemene formuleringen die in vergaderingen van landengroepen en pleno-bijeenkomsten niet te veel problemen opleveren. Het resultaat bestaat dan uit vrijblijvende, nietszeggende verklaringen die voor iedereen aanvaardbaar zijn.
- De echte besluitvormers, ministers en staatssecretarissen die aan het begin van de conferentie de „statements” afleggen, zijn aan het eind van de conferentie meestal niet meer aanwezig, zodat de laatste nacht, waarin de belangrijkste resoluties aan de orde komen, geen echte besluiten meer kunnen worden genomen.

Dat UNCTAD V zich helaas in geen enkel opzicht onderscheidde van zijn voorgangers blijkt uit de volgende bescheiden bloemlezing uit de persberichten. Volgens *de Volkskrant* van 5 juni 1979 noemde minister De Koning West-Duitsland in Manilla de grote dwarsligger, hetgeen het gebrek aan eensgezindheid binnen een landengroep als de EG duidelijk demonstreert. In dit opzicht bestaat er dus geen enkel verschil met Nairobi. Hetzelfde nummer van *de Volkskrant* meldde dat de ontwikkelingslanden niet goed voorbereid aan de start kwamen. Ze hadden wel een lange lijst van wensen geformuleerd maar daarin geen politieke prioriteiten aangebracht.

NRC Handelsblad van dezelfde datum meldde dat er aan het eind van de conferentie niet voldoende delegatieleiders, met voldoende bevoegdheden waren — zoals ministers — om compromissen te sluiten en bovendien dat de Derde Wereld momenteel slagvaardig leiderschap mist. In hetzelfde nummer lezen we dat de agenda van UNCTAD V te veelomvattend was en dat de gespreks-onderwerpen te complex waren om in vier weken tot overeenstemming te komen. De les van Manilla is, zegt *NRC Handelsblad*, dat overleg over een nieuwe internationale economische orde in een neutralere instantie dan de UNCTAD moet plaatsvinden.

Ook *Trouw* van 6 juni 1979 spreekt de mening uit dat er onder de titel „globale economische problemen” best een club van experts had kunnen komen om een nieuwe economische orde te bestuderen. Het zat er tijdens UNCTAD V echter niet meer in. „Toch”, zegt het *Friesch Dagblad*

* De auteur is voorzitter van de vakgroep Bedrijfsinformatica en Accountancy van de Economische Faculteit van de Universiteit van Amsterdam en was van 1971 tot eind 1978 lid van de Eerste Kamer der Staten Generaal.

van 6 juni 1979 terecht aan het eind van een redactionele column, „zal er een andere economische wereldorde moeten komen. Want het groeiend aantal armen in het Zuiden zal steeds meer een bedreiging worden voor de rijkdom der rijken en voor de wereldvrede”.

Welke lessen kunnen we nu leren uit het verloop van de UNCTAD-conferenties III, IV en V, lessen die ons duidelijk maken hoe de nieuwe economische orde dichterbij kan worden gebracht? Een nuchtere beschouwing van deze reeks conferenties brengt mij tot het formuleren van de volgende aanbevelingen.

- Er komt onder auspiciën van de VN of UNCTAD een commissie van experts met voldoende politiek inzicht en/of ervaring met als taak het bestuderen en formuleren van de grondslagen voor een nieuwe economische wereldorde en de voorwaarden waaraan een zodanige orde moet voldoen om bevredigend te kunnen functioneren.
- Voor deelgebieden en afzonderlijke onderwerpen worden niet te omvangrijke subcommissies van experts ingesteld.
- De ontwikkelingslanden dienen hun positie te versterken door het instellen van een eigen secretariaat.
- Een nieuwe UNCTAD-conferentie wordt niet gehouden voor de experts een duidelijk standpunt hebben geformuleerd.

Bovendien moet bij een zesde conferentie aan de volgende voorwaarden zijn voldaan.

- De omvang van de delegaties wordt drastisch beperkt

zodat het aantal deelnemers niet meer enkele duizenden maar enkele honderden bedraagt.

- De conferentie wordt van begin tot eind bijgewoond door onderhandelaars met de bevoegdheid compromissen aan te gaan.
- Het aantal te behandelen onderwerpen wordt beperkt en prioriteiten bij de behandeling worden duidelijk aangegeven.
- Tijdens de conferentie worden geen „statements” gehouden. Deze worden geruime tijd tevoren op schrift gesteld en aan de deelnemende delegaties toegezonden. Men kan dan tijdig kennisnemen van standpunten en alle beschikbare tijd benutten voor onderhandelingen.
- Landen en landengroepen zorgen voor een goede interne voorbereiding van de conferentie zodat niet alleen de opvattingen maar ook de onderhandelingsmarges tevoren vaststaan.

Het is duidelijk dat deze laatste aanbeveling de bereidheid veronderstelt na te denken en beslissingen te nemen over de internationale economische orde ten einde een meer aanvaardbare verdeling van de rijkdommen der wereld tot stand te brengen. Wellicht dat het groeiende inzicht dat een zodanige verdeling op den duur niet alleen in het belang van de arme, maar ook in dat van de rijke landen is, die bereidheid zo groot maakt dat op een volgende UNCTAD-conferentie, te houden binnen een afzienbaar aantal jaren, echte beslissingen worden genomen die het economisch aanzien van de wereld veranderen. Moge die bereidheid niet te laat komen.

C. A. Koopman

Amsterdam vraagt

voor de **SECRETARIE** (Stadhuis)

bij de afdeling Economische Zaken en Havenaangelegenheden (Bureau Economische Aangelegenheden) een

medewerker

■ **TAAK** mede voorbereiden van het gemeentelijk economische beleid; beoordelen van gemeentelijke plannen op hun gevolgen voor het functioneren van het bedrijfsleven; behandelen van vragen, problemen en dergelijke van in Amsterdam gevestigde en nieuw te

vestigen bedrijven.

■ **VEREISTEN** universitaire opleiding of daarmee gelijkwaardig niveau; ervaring in een beleidsvoorbereidende en/of op bedrijfscontacten gerichte functie bij overheid of bedrijfsleven; leeftijd tot 35 jaar.

■ **SALARIS** afhankelijk van leeftijd en ervaring, maximaal f 5155,- bruto per maand.

■ **INLICHTINGEN** drs. N. K. Sijkora, telefoon (020) 552.3204.

Deze vacature staat in principe open voor zowel mannen als vrouwen. Vakantieverkering 8 procent, de rechtspositieregeling van de gemeente Amsterdam is van toepassing. Een psychologisch onderzoek kan deel uitmaken van de selectieprocedure. Schriftelijke sollicitaties binnen 14 dagen te richten aan de Afdeling Personeelszaken, Oudezijds Voorburgwal 274, 1012 GL Amsterdam, onder vermelding van vacaturnummer 53712

gemeente
amsterdam

houden dat de volgende passage uit de Voorjaarsnota: „Er is rekening gehouden met de in de Voortgangsnota gemelde tegenvallers in *Bestek '81* en met de daar voorgestelde compensaties” alleen betrekking heeft op de rijksbegroting in enge zin, dus exclusief de salarissen van ambtenaren en trendvolgers en de sociale zekerheidsuitgaven.

De noodzaak van de noodremprocedure

In de Voortgangsnota is aangekondigd dat de noodremprocedure in werking zou worden gezet indien het financieringstekort van de overheid de 6%-grens zou overschrijden, of indien er onvoorziene problemen ontstaan bij de financiering van het tekort, of indien ongunstiger ontwikkelingen in de monetaire sfeer dreigen 9).

Aan de eerste, voldoende, voorwaarde lijkt te worden voldaan. Zoals eerder door mij is uiteengezet 10) zal het financieringstekort aan het einde van het jaar volgens de ontwikkelingen in de laatste jaren wel meevallen t.o.v. de ramingen tijdens de uitvoering doch zelden t.o.v. de oorspronkelijke raming uit de miljoenennota. Niet al te zware maatregelen om de tussentijdse raming van het tekort te verlagen zijn daarom verantwoord; de genomen maatregelen zijn dan ook vanuit het oogpunt van de beheersing van het tekort voor 1979 bezien positief te beoordelen.

Wat de financiering van het tekort betreft, daarover kan niet los van de monetaire ontwikkelingen een oordeel worden gegeven. Het rijk verwacht na de noodrem een financieringstekort van het rijk van f. 12,5 mrd.; te zamen met de aflossingen betekent dat een financieringsbehoefte van f. 15,3 mrd. Uit de voorinschrijfrekening komt f. 4,2 mrd., terwijl op de kapitaalmarkt tot en met mei f. 4,8 mrd. is opgenomen. Resterend is een behoefte aan financieringsmiddelen van f. 6,3 mrd. Omdat het niet mogelijk lijkt dit resterende bedrag geheel op de kapitaalmarkt te lenen, is reeds drie maal schatkistpapier uitgegeven, waarvan de netto opbrengst wegens het vervallen van uitstaand schatkistpapier beperkt is. Verdere intering op het schatkistsaldo bij De Nederlandsche Bank is mogelijk hoewel de nulstand en daarmee het opraken van de liquide reserve in zicht komt. Het kabinet verwacht al met al het tekort juist te kunnen financieren.

Wat vooral opvalt is de geringe aandacht voor de monetaire ontwikkeling, en dat terwijl „gegeven de bijzondere problematiek die zich dit jaar voordoet” in de Voorjaarsnota 1979 het financieringstekort centraal staat! Volgens het *Centraal Economisch Plan 1979* zal de liquiditeitsquote in 1979 net als in 1978 ca. 36% bedragen. Uit deze ramingen mag toch wel de conclusie worden getrokken dat de monetaire ontwikkeling niet dwingt tot het stringent vasthouden aan een tekort van 6% voor de hele overheid. Houdt men voorts rekening met het feit dat de gevolgen van de kredietbeperking in de consumptieve sfeer niet in de jongste CPB-ramingen zijn verwerkt dan zou de liquiditeitsquote nog wel eens lager uit kunnen komen. Zou gedacht worden over een overschrijding van de 6%-grens voor het financieringstekort, dan zijn het waarschijnlijk vooral technische randvoorwaarden gesteld aan de aantallen staatsleningen en schatkistpapieremissies, die een hoger tekort onmogelijk maken.

Voor een totale beoordeling van de 6% als grens voor het financieringstekort moet ook de economische ontwikkeling in ogenschouw worden genomen. In de *Miljoenennota 1979* werd een overheidstekort van 6% toelaatbaar geacht, o.a. vanwege de verwachte „zwakke bestedings-situatie” 11). Inmiddels is de raming voor het saldo op de lopende rekening van de betalingsbalans aanzienlijk verslechterd; dat wijst in de richting van een minder zwakke bestedings-situatie. De volumegroei van de totale nationale bestedingen blijft ongewijzigd op 2%; tegenover de eerder genoemde sterk tegenvallende volumegroei van de investerin-

gen staat een sterkere volumestijging van de particuliere consumptie. Te zamen lijken deze ramingswijzigingen op zich geen aanwijzing te geven voor het toelaten van een groter financieringstekort. De eindconclusie is die welke aan het begin van deze paragraaf is verwoord, namelijk dat het terugdringen van het tekort tot 6% met „zachte” maatregelen juist lijkt.

De lastendrukverzwaring

Bij de bespreking van de versnelde inning van de belastingen is opgemerkt dat het kabinet aan de doelstelling van stabilisering van de collectieve-lastendruk lippendienst bewijst. In een vorige publikatie is erop gewezen dat het beleid van dit kabinet op dit punt moeilijk te meten valt. In de eerste plaats omdat geen duidelijke norm is gesteld: mag de drukstijging (ex ante of ex post) 0% of ½% of 1% bedragen? In de tweede plaats omdat de berekeningswijze in de laatste miljoenennota niet bepaald consistent is.

Dat ten opzichte van de *Miljoenennota 1979* een forse drukstijging optreedt is wèl duidelijk. De drukmutatie welke resulteert uit de toeneming van de niet-belastingmiddelen is al 0,4 procentpunt 12). Tel daarbij op de mutatie in de premiedrukstijging: de premiedruk zou volgens de *MEV 1979* en dus volgens de berekeningen in de *Miljoenennota 1979* met 0,1 procentpunt dalen t.o.v. de premiedruk in 1978, maar volgens het *Centraal Economisch Plan 1979* zal de premiedruk t.o.v. 1978 met 0,1 procentpunt stijgen, zodat een extra drukverzwaring uit dien hoofde optreedt van 0,2 procentpunt. Voeg daarbij de drukverzwaring uit hoofde van de belastingen; volgens de *MEV 1979* zou de voor statistische drukstijging gecorrigeerde belastingdruk in 1979 met 0,4 procentpunt toenemen, maar volgens het *Centraal Economisch Plan 1979* met 0,5 procentpunt, zodat een extra drukstijging optreedt van 0,1 procentpunt. Daarbij is dan nog afgezien van de extra drukverzwaring op kasbasis ten gevolge van de versnelde inning ter grootte van 0,2 procentpunt. De conclusie luidt dan dat t.o.v. de ramingen in de *MEV 1979* en de *Miljoenennota 1979* een extra drukverzwaring optreedt van 0,9 procentpunt!

Het aanvullende beleid

Het pakket aanvullende maatregelen is bedoeld om te zamen met de ombuigingen waartoe het kabinet heeft besloten de gestelde doelstellingen te kunnen verwezenlijken. Dat geldt ook voor de maatregelen die als aanvullend beleid bij het 1%-beleid zijn genomen en die gericht zijn op dezelfde doeleinden, namelijk het terugdringen van de werkloosheid, versterking van de industrie en stimulering van de investeringen.

Op het teleurstellende verloop van de WIR-uitkeringen, deel uitmakend van het aanvullende beleid horend bij het 1%-beleid, is reeds gewezen. Maar bij deze teleurstelling blijft het niet. Een andere maatregel van het aanvullende beleid van het vorige kabinet was het uittrekken van bedragen voor loonkostensubsidies. Voor 1979 was in de *Miljoenennota 1979* een bedrag uitgetrokken van f. 142 mln. De Voorjaarsnota vermeldt dat in 1979 deze post „voor f. 50 miljoen zal worden aangewend” 13). Is er geen vraag naar

9) Voortgangsnota, blz. 9.

10) Zie Dr. P. B. Boorsma, De nota over de voortgang van Bestek '81, *ESB*, 11/18 april 1979, blz. 369.

11) Zie *Miljoenennota 1979*, blz. 31.

12) Voor een juiste berekening moet men weten hoe de opbrengst uit de verkoop van aardgas in het buitenland zich ontwikkelt. De tegenvaller in de opbrengst van aardgas van f. 120 mln. is voor de helft toegerekend aan het buitenland. De hier gegeven berekening van drukmutaties sluit aan bij de berekeningswijze in de *Miljoenennota 1979*.

13) Voorjaarsnota, blz. 5.

deze loonkostensubsidies of gaat het hier om een beleidswijziging van dit kabinet, bedoeld om het financieringsstekort beperkt te houden onder het motto dat de aanvullende post toch op geen enkel begrotingshoofdstuk was uitgetrokken en dus gemakkelijk te korten is?

Voor een nieuw gericht aanvullend beleid werd door dit kabinet in de *Miljoenennota 1979* nog een bedrag uitgetrokken aan kasuitgaven van f. 1.050 mln. Nu schrijft het kabinet: „De raming ... kan thans ruim 400 miljoen lager worden gesteld;” 14). Geloof het kabinet in de effectiviteit van dit instrument om de gestelde doeleinden te realiseren? Zo ja, dan is de geraamde onderuitputting een wanprestatie! Het bedrag zal dan weliswaar in latere jaren worden uitgegeven, maar heeft dat eigenlijk wel zin lettend op de doelstellingen? Of is nu alleen maar een aardige reserve gecreëerd?

Pikant is ook dat in het aanvullende beleid gelden worden uitgetrokken voor stadsvernieuwing, terwijl in de Voorjaarsnota het departement van CRM, dat wegens een beleidswijziging compensatie moet bieden, o.a. op „organisaties stadsvernieuwing” bezuinigt! Nog pikanter is dat uitgerekend Sociale Zaken het bedrag, dat bij de Structuurnota beschikbaar werd gesteld voor verbetering van arbeidsplaatsen, verlaagt.

Tot slot nog dit. Het resterende bedrag aan kasuitgaven voor aanvullend beleid — in de *Miljoenennota 1979* als aanvullende post opgenomen — is nu op de begrotingshoofdstukken verantwoord. Blijkens de gegevens uit de Voorjaarsnota is daarbinnen een bedrag uitgetrokken voor arbeidsmarktmaatregelen ter grootte van ten hoogste f. 360 mln. 15). In de toch zeer recente Voortgangsnota werd nog een bedrag genoemd van f. 450 mln. In diezelfde Voortgangsnota werd opgemerkt dat dit jaar een aanvang is gemaakt met het „zgn. taakstellend beleid” gericht op realisatie van plannen waarmee in 1979 zoals gezegd f. 450 mln. gemoeid zou zijn. Betekent de verlaging van het bedrag uit het aanvullende beleid dat de taakstelling is verlaagd?

Het structurele begrotingsbeleid

In de Voorjaarsnota 1977 is de zogenaamde toetsing en een beschouwing over het structurele begrotingsbeleid naar een bijlage verschoven. Dat is alleszins te begrijpen, omdat dit kabinet nu de aandacht primair heeft gericht op de omvang van het feitelijke financieringsstekort.

Volgens de toetsing is het structurele financieringsstekort met f. 1,4 mrd. gedaald. De begrotingsruimte wordt namelijk f. 1,72 mrd. verhoogd terwijl het besluit op begrotingsruimte slechts f. 0,35 mrd. toeneemt. De verhoging van de begrotingsruimte wordt voor f. 962 mln. gecreëerd door de toename van de relevante niet-belastingmiddelen, voor f. 40 mln. door autonome mutaties in de belastingopbrengst en voor f. 800 mln. door de hogere trendmatige belastingopbrengst ten gevolge van de hogere dan destijds geraamde prijsstijging van het nationale inkomen. Het kabinet wijst erop dat weliswaar de berekende trendmatige opbrengst van de belastingen toeneemt, doch dat de feitelijke opbrengst van de belastingen f. 1.820 mln. lager zal uitkomen dan in de *Miljoenennota 1979* werd voorzien.

Het kabinet ziet steeds meer aanwijzingen dat de trendmatige belastingopbrengst is overschat, maar wil eventuele bijstellingen van de structurele uitgangspunten niet aanbrengen in een uitvoeringsnota als de Voorjaarsnota, maar pas in de *Miljoenennota 1980*.

Aan deze zaak zitten verschillende, maar alle ongunstige, kanten. In de eerste plaats betekent de tegenvallende belastingopbrengst dat in 1980 wederom een forse bezuinigingsronde van ca. f. 2 mrd. nodig wordt, te verdelen over de rijksbegroting en de belastingafdrachten. De opwaartse bijstelling van de trendmatige belastingopbrengst, waartoe in de *Miljoenennota 1979* is besloten en die f. 3,2 mrd. bedroeg, wordt in 1980, één jaar later (hoewel de noodzaak reeds in

de Voorlopige Rekening over 1978 bleek) voor f. 2 mrd. ongedaan gemaakt.

In de tweede plaats kan het kabinet er toch moeilijk onderuit om ook de trendmatige reële groeivoet van het nationale inkomen (te zamen met de trendmatige progressiefactor en de feitelijke prijsstijging bepaalt deze groeivoet de trendmatige belastingruimte) te verlagen tot b.v. 2%. Werd in de *MEV 1979* de reële groei van het nationale inkomen nog geschat op 2,6%, volgens het *Centraal Economisch Plan 1979* zal de reële groei op 2,4% uitkomen. (Heeft het kabinet ten dele deze verslechtering niet zelf in de hand? Als de *MEV 1979* rekening houdt met een gericht aanvullend beleidsplan ter grootte van f. 1.050 mln., waarom wordt dat bedrag dan met 40% gekort?) Een verlaging van de trendmatige reële groeivoet betekent een verlaging van de belastingruimte en ook weer een noodzakelijke bezuiniging van b.v. f. 2 mrd.

De tragere groei van het nationale inkomen houdt ook in dat de omvang van het aanvaardbare tekort trager groeit en dat betekent voor 1980 nog eens een noodzakelijke extra ombuiging van f. 0,1 mrd. Bijstelling van de „structurele” uitgangspunten, één jaar nadat deze door het kabinet zijn vastgesteld, is noodzakelijk geworden omdat vorig jaar doelstelling (tegen beter weten in?) en realistische raming, wens en werkelijkheid, niet zijn gescheiden. Zolang het erg moeilijk blijft om ramingen op te stellen voor de structurele ontwikkelingen, b.v. van de reële groei van het nationale inkomen, is het wellicht beter om voor de reële groei uit te gaan van een raming die zeker kan worden gerealiseerd. Worden de meerjarenramingen hierop afgestemd, dan hoeven deze niet elk jaar weer fundamenteel overhoop te worden gehaald om bezuinigingen te realiseren. Dit betekent niet dat het kabinet deze lagere raming acceptabel moet achten; het beleid kan gericht blijven op realisering van een hogere groeivoet. Zou de belastingopbrengst in jaar t reël sneller groeien dan volgens de middellange-termijnraming, zodat het tekort daalt, dan kan in het kader van de Voorjaarsnota van jaar t besloten worden tot extra maatregelen in de jaren t en t + 1. Het verschil met het huidige systeem is dat bij dit voorstel de beer eerst moet worden geschoten; het vorige kabinet en dit kabinet hebben gekozen voor een groeivoet als doelstelling en verdeelden de huid zonder dat de gewenste grote beer reeds geschoten was.

Een appendix van het structurele begrotingsbeleid is het stringente begrotingsbeleid, een samenstel van spelregels „erop gericht te voorkomen dat de omvang van het structurele begrotingsstekort, ten gevolge van mutaties in de relevante uitgaven en ontvangsten tijdens de uitvoering van de begroting, zal afwijken van de raming in de begroting” 16). Over deze spelregels, laatstelijk gewijzigd en opnieuw geformuleerd in de *Miljoenennota 1979*, wordt in de Voorjaarsnota niet gerept. De reden is gelegen in het toetsingsbeeld, dat een belangrijke verbetering te zien geeft. Waar nieuwe beleidsvoorstellen worden of zijn gedaan, worden binnen de begroting compensaties geboden, zodat aan de spelregels is voldaan.

De geringe toename van de relevante uitgaven van het rijk met f. 91 mln. (waarin de extra loon- en prijsbijstelling van f. 360 mln., noodzakelijk geworden door de tegenvallende loon- en prijsontwikkeling; deze post wordt meer dan gecompenseerd door de bijstelling van de begrotingsruimte) betekent dat de departementen zich goed aan de begrotingstotalen houden. Dat kan erop wijzen dat de totalen ruim genoeg zijn om de beleidsvoornemens te realiseren en dat

14) Idem.

15) Dit bedrag is niet nauwkeurig uit de Voorjaarsnota af te leiden omdat bij Economische Zaken een totaalbedrag is uitgetrokken zonder onderverdeling naar arbeidsmarktmaatregelen, energiebesparing en steun aan bedrijven. Bij het totaalbedrag van f. 360 mln. is door mij verondersteld dat conform de Voortgangsnota en de huidige problematiek in elk geval f. 120 mln. zal worden uitgegeven aan steun aan bedrijven.

16) Zie *Miljoenennota 1979*, blz. 47.

de kabinetsleden ervan doordrongen zijn dat voor nieuwe beleidsvoornemens geen ruimte bestaat.

De Voorjaarsnota nader beschouwd

Tot slot nog enkele detail-opmerkingen.

1. De Voorjaarsnota doet denken aan oudere boeken over openbare financiën, waarin de belastingen en financieringsvraagstukken ruime aandacht krijgen en over de uitgaven nauwelijks wordt gesproken. In de Voorjaarsnota staat het financieringstekort centraal en wordt een uitvoerige beschouwing gewijd aan de belastingopbrengstramingen. Wat de uitgaven betreft worden de mutaties slechts genoemd zonder toelichting. Waarom wordt het bedrag voor loonkosten subsidies voor het merendeel niet aangewend? Waarom wordt het uitgetrokken bedrag voor gericht aanvullend beleid voor f. 400 mln. niet uitgegeven in 1979? Hoe wordt de verdeling van de uitgavenblokkade over de begrotingshoofdstukken nu precies onderbouwd? Waarom kiest Verkeer en Waterstaat, dat een compensatie moet leveren, voor een bezuiniging op „voorzieningen openbaar vervoer”? Waardoor zal het beroep op de Algemene Bijstandswet ruim f. 250 mln. achterblijven bij de eerdere raming? Voor een buitenstaander is het onmogelijk om de uitgavenontwikkelingen, al was het maar globaal, te begrijpen.

2. De toeneming van de uitgaven van het Rijk met bijna f. 300 mln. wordt voor bijna f. 200 mln. veroorzaakt door een stijging van niet-relevante uitgaven, met name door een „noodzakelijk” (waarom?) liquiditeitsvoorschot aan het Algemeen Arbeidsongeschiktheidsfonds. Mede daarom zijn „zachte” maatregelen ter beperking van het financieringstekort verantwoord.

3. Aan het Algemeen Arbeidsongeschiktheidsfonds wordt nu een liquiditeitsvoorschot verstrekt. Waarom is in bijlage I

voor het jaar 1980 de terugbetaling niet opgenomen onder de niet-relevante nietbelastingontvangsten.

4. In de Voorjaarsnota staat dat rekening is „gehouden met de in de Voortgangsnota gemelde tegenvallers in Bestek '81 en met de daar voorgestelde compensaties”. De Voortgangsnota stelt dat over de compenserende maatregelen in de Voorjaarsnota 1979 verslag zal worden gedaan. Zo moest Volkshuisvesting wegens een wijziging van het bouwprogramma 1979 in 1979 een compensatie leveren van f. 23 mln. Welke compensatie geleverd wordt, wordt niet duidelijk gemaakt. Wegens een tegenvaller in de voorgenomen Bestek-bezuinigingen moet Landbouw en Visserij een compensatie leveren. De „geleverde compensaties” ad f. 3,1 mln. zijn volstrekt onduidelijk en voorts te laag. De mutatie „Nog te leveren compensaties” ad f. 21,3 mln. zou in een uitvoeringsnota eigenlijk niet mogen voorkomen. Tot slot betekende het niet doorgaan van de ombuiging bij de uitvoering van de Wet Luchtverontreiniging, dat in de Voorjaarsnota een uitgavenmutatie (ter grootte van f. 6 mln.) zou moeten verschijnen. Nu blijkt er een uitgavenmutatie in de uitvoering van de Wet Luchtverontreiniging te zijn van f. 10 mln., gevolgd door een mutatie van + f. 15,5 mln. in 1980. Kon de tegenvaller een jaar worden verschoven? De geleverde compensatie is volstrekt niet gespecificeerd en bovendien over vele jaren uitgesmeerd, in strijd met de regels van het stringente begrotingsbeleid.

5. Voor het eerst is de Voorjaarsnota bij de voorzitter van de Tweede Kamer ingediend vergezeld van het standaard-aanbiedingsformulier, een „Overzicht van de financiële gevolgen voor de rijksbegroting”. Dat is enigszins ridicul. De lachlust wordt gewekt door het blanco laten van bijna alle items op het formulier, vooral van het laatste item: F. Prestatiegegevens: ...

Conclusies

Het is erg verleidelijk om het laatste item van het aanbiedingsformulier, Prestatiegegevens, in te vullen. De volgende conclusies kunnen als een poging daartoe worden beschouwd.

- Het hanteren van de noodrem lijkt verantwoord, omdat een hoger tekort niet of moeilijk te verdedigen is en waarschijnlijk niet te financieren is.

- Budgettaire gezien is er alle reden om bij de toepassing van de noodremprocedure te kiezen voor een pakket zachte maatregelen zoals door het kabinet is voorgesteld. De departementen hebben zich bij de uitvoering goed aan de begrotingstotalen gehouden; de overschrijding van de uitgaven ligt vooral in de niet-relevante sfeer (die monetair overigens wel relevant zijn).

- Wat opvalt is het ontbreken van een consistente presentatie van de forse drukverzwaring van de collectieve lasten in 1979 t.o.v. 1978. Feitelijk treedt een drukverzwaring op van bijna 1 procentpunt. Credo's over beleidsvoornemens tot stabilisatie van de lastendruk kunnen daarom beter achterwege blijven.

- Volgens de Comptabiliteitswet moet de Voorjaarsnota ingaan op de betekenis van de mutaties in de begroting voor het voorgenomen beleid. De belangrijkste ontwikkeling in de economie, te weten de forse achteruitgang in de raming voor de bruto investeringen van bedrijven in vaste activa, wordt in de Voorjaarsnota niet genoemd, hoewel tal van mutaties (korting van bedragen voor loonsubsidies en aanvullend beleid, verlaging van de geraamde WIR-uitkeringen) direct met de hoofddoelstellingen van het beleid te maken hebben.

De slotconclusie is dan ook dat het kabinet de aandacht te eenzijdig heeft geconcentreerd op een budgettaire verantwoord plaatje.

De hoofdredactie van NRC Handelsblad zoekt voor de redactie Mens en Bedrijf een

financieel-economisch redacteur

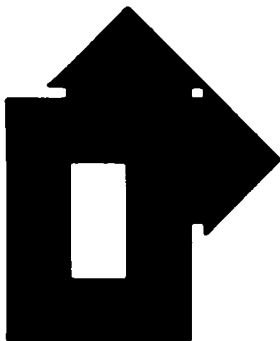
De gedachten gaan uit naar een ervaren economisch journalist, die in eerste instantie financiële berichtgeving moet verzorgen. Hij of zij moet zich naast die berichtgeving ook bezighouden met analyses van ondernemend Nederland. Bovendien zal de nieuwe redacteur fungeren als contactpersoon voor onze financiële redactie in Amsterdam.

Inlichtingen kunnen worden verkregen bij de chef van Mens en Bedrijf, Drs. W. Th. Verweij, telefoon 010 - 147211, toestel 3115.

Sollicitaties richten aan: Hoofdredactie NRC Handelsblad, Westblaak 180, 3012 KN Rotterdam

NRC **HANDELSBLAD**

P. B. Boersma

Industriepolitiek strompelend in wording

A. F. VAN ZWEEDEN

In Nederland schijnt de industriepolitiek te moeten verrijzen op de puinhopen van afgebroken bedrijfstakken. De uiterst moeizame besluitvorming over het RSV-concern en zijn nieuwbouwwerf voor mammoettankers op Rozenburg — eens de trots van imperiumbouwer Verolme — is even illustratief voor dat strompelende wordingsproces als het betrekkelijke gemak waarmee de regering toegeeft aan de chantage van de heer Gyllenhammar om tussen de f. 200 mln. en f. 300 mln. steun te geven aan diens Nederlandse Volvo-onderneming. De regering spreekt voortdurend over de afwegingen die zij moet maken bij de vele aanvragen om steun aan industrieën die al met één been in het graf staan of die betrokken zijn bij kostbare projecten als de Airbus waarvan Fokker een graantje wil meepikken. Het is steeds moeilijker zich aan de indruk te onttrekken dat de afwegingen bij ongetwijfeld moeilijke beleidskeuzen niet worden bepaald door een heldere visie op industriële activiteiten die behouden moeten blijven of moeten worden gestimuleerd en op activiteiten die beter maar aan hun lot kunnen worden overgelaten.

Het plan om de VDSM-werf in stand te houden als montagebouwplaats mikt niet meer op behoud van geïntegreerde scheepsbouw in ons land. Voor- en nadelen van dit plan tegen elkaar afwegend denkt minister Van Aardenne een kern van vakbekwaam personeel te kunnen vasthouden en de capaciteit van de werf te kunnen reserveren in afwachting van betere tijden. Maar scheepsbouwers die alleen nog maar secties in elkaar zetten, verliezen al snel hun vakbekwaamheid. Als het bedrijf niet zelf meer kennis kan verzamelen raakt het spoedig de aansluiting op nieuwe technische ontwikkelingen kwijt. Het besluit om de werf als assemblage-eenheid in stand te houden is daarom fataal voor de scheepsbouw als zelfstandige bedrijfstak en daarmee voor de toeleverende bedrijven in de Rotterdamse regio.

Het probleem van de industriepolitiek in Nederland waar het tegenwoordige kabinet nog geen oplossing voor heeft gevonden is, hoe de kapitalen, die uit de

stagnerende sectoren vrijkomen, moeten worden overgeheveld naar levensvatbare sectoren. Het kapitaal zelf lost die problemen op door een autonoom proces van herstructurering waarbij het marktmechanisme zijn zegenrijke werk doet. Voor ons land kan dat proces ertoe leiden dat het kapitaal voornamelijk in buitenlandse ondernemingen wordt belegd. Het autonome herstructureringsproces in de Nederlandse industrie gaat immers gepaard met een sterke internationalisatie. Philips is stelselmatig bezig arbeidsintensieve productie naar landen met goedkopere arbeid over te brengen. Het lijkt erop dat de Nederlandse ondernemers meer en meer de voorkeur gaan geven aan de rol van contractors en financiers die activiteiten buiten de landsgrenzen bundelen en organiseren. Het Nederlandse ondernemerschap is nauwelijks meer een industrieel ondernemerschap te noemen.

De produkt- en procesvernieuwingen bij de grote ondernemingen die in ons land zijn gevestigd, leveren weinig of geen positieve effecten op voor de werkgelegenheid in eigen land. Vandaar ook misschien dat de werkgeversorganisaties VNO en NCW met zoveel klem pleiten voor aanmoediging van vernieuwingsactiviteiten door kleine ondernemingen. Nederland is geen land voor grote, baanbrekende technologische vernieuwingen, zo schreven organisatie-advisers in het boekje *De Vennootschap Nederland*. Ons land moet zich maar aan een scenario van selectieve groei houden dat niet al te nadrukkelijk gericht is op vernieuwing, maar ook niet te defensief is.

Het zoeken naar formules voor sectorbeleid schijnt door een speciale SER-commissie, die daar sinds eind 1977 mee bezig is, te zijn gestaakt. De stand-

punten van vakbeweging en werkgevers blijken veel te ver uiteen te liggen.

De vakbeweging wenst een sectorbeleid waarvoor de overheid een kader aangeeft en normen opstelt. Binnen dat kader zouden vakbonden en ondernemers overeenkomsten moeten sluiten. Bij steunverlening zouden alle ondernemers in een sector moeten worden verplicht om aan een herstructureringsplan mee te doen. Er zou ook een informatieplicht moeten komen.

De werkgevers voelen niets voor een soort kaderwet die de individuele ondernemer dwingt tot het verstrekken van informatie en die hem bindt aan een gemeenschappelijk aanvaard plan. Zij leggen de nadruk op een globaal economisch beleid dat er in de eerste plaats op moet zijn gericht onevenwichtigheden weg te nemen. Ze voelen niets voor een sectorbeleid waarbij de vakbeweging meebeslist over steunverlening en investeringen. Gericht beleid moet uitzondering zijn, behalve als het gaat om gerichte premies voor innovatie, energiebesparing en milieuverbetering. De Nederlandse ondernemers geloven niet dat de overheid in een kaderplan kan aangeven welke sectoren moeten worden gestimuleerd en welke niet. In feite vinden zij dat het marktmechanisme niet mag worden belemmerd door concurrentievervalsende subsidies. Sectorbeleid moet in de opvatting van de werkgevers een afgeleide zijn van het macro-economische beleid.

De vakbeweging die zich voortdurend tevreden heeft moeten stellen met de rol van puinruimer heeft opnieuw het nakijken. Van een gemeenschappelijke besluitvorming over de ontwikkeling van een sector of branche kan immers nauwelijks sprake zijn als de onder-

ESB: omdat de economie verder gaat...

nemers niet kunnen worden verplicht de nodige informatie aan te dragen of vrij blijven al dan niet aan een sectorplan mee te doen. Distantie is in een dergelijke situatie het wachtwoord voor het vakbondsbeleid. Met andere woorden: laat de heren ondernemers maar de verantwoordelijkheid nemen voor beslissingen die arbeidsplaatsen kunnen kosten, wij houden onze handen er vanaf.

Deze beschouwing wil niet vooruitlopen op de sectornota die minister Van Aardenne binnenkort aan de volksvertegenwoordiging zal voorleggen. Mr. R. L. M. Berger, directeur industriële structuur en bedrijfsaangelegenheden van het Ministerie van Economische

Zaken, heeft op 13 juni op de informatie- en contactdag gesproken over kwaliteitszorg in de onderneming. Hij legde in zijn toespraak opvallend veel nadruk op de ongunstige kostenpositie van ons land die hij in verband bracht met de werkgelegenheid en de betalingsbalans. Hij zei dat verbetering van de Nederlandse concurrentiepositie langs de kant van de kosten een sleutelvoorwaarde is voor het herstel van onze economie en wees erop dat het scenario van *Bestek '81* nu juist daarop is gericht.

Berger sprak in de geest van de ondernemers, zeker toen hij ook de conclusie van het symposium over „De Vennootschap Nederland” verwierp die erop

neerkwam dat Nederland maar niet te veel meer van de industrie moet verwachten, maar zich moet concentreren op sectoren waar het vanouds sterk in is, zoals de handel, het transport en de dienstverlening.

De filosofie van *Bestek '81*, waarvan de sectornota van Van Aardenne ongetwijfeld zal zijn doortrokken, verhindert een op de sectoren gericht selectief industriebeleid, omdat ze voorrang geeft aan globale ombuigingsmaatregelen die ruimte moeten maken voor ondernemersinitiatieven.

A. F. van Zweeden

REMMERT HOLLAND BV

gevestigd te Apeldoorn, is een middelgroot chemisch bedrijf dat deel uitmaakt van het internationale BASF-concern. Men produceert pigmenten en dispersies voor nagenoeg alle takken van industrie. Deze produkten worden via de BASF-verkooporganisatie wereldwijd verkocht.

In verband met een aanstaande vacature binnen de bedrijfseconomische dienst zoekt de directie contact met kandidaten voor de functie van

hoofd bedrijfseconomische dienst

De te benoemen functionaris rapporteert rechtstreeks aan de algemeen directeur. Hij zal vooral werkzaam zijn in het kader van de beleidsvoorbereiding; zijn taak is daarom gericht op het verzamelen en het groeperen van gegevens uit de productie en afzet en het op basis daarvan adviseren van de directie inzake budgettering,

investeringen en korte en lange termijnplanningen. Na een ruime inwerkperiode en bij gebleken geschiktheid zijn verdere ontwikkelingsmogelijkheden binnen het bedrijf zeker aanwezig

Voor deze uitdagende functie denken wij aan een

HEAO-er (BE) / JONG ECONOOM

of iemand met een vergelijkbare opleidingsachtergrond voor wat betreft financiële-economische kennis. Beheersing van de Duitse taal in woord en geschrift en ervaring met en/of grote

belangstelling voor administratieve automatiseringsvraagstukken zijn verdere vereisten, evenals goede leidinggevende, contactuele en organisatorische kwaliteiten.

gltip

Procedure:

Belangstellenden worden uitgenodigd hun schriftelijke sollicitatie met gegevens over opleiding en ervaring te richten aan drs. H. Dragstra van GITP/Bedrijfspsychologie, Berg en Dalseweg 127, 6522 BE Nijmegen, 080-226468. Voor eventuele inlichtingen vooraf kunt u zich tot hem wenden of tot de algemeen directeur van Remmert Holland BV, Mr. H. Ph. I. Visser 't Hooft (055) 23 08 88.

adviseurs voor personeelbeleid en organisatie

Naar een nieuwe internationale wetenschappelijke en technologische orde?

DRS. H. H. DE HAAN

Binnenkort vindt de laatste grote conferentie van het tweede ontwikkelingsdecennium plaats: de conferentie van de Verenigde Naties over wetenschap en technologie ten behoeve van ontwikkeling, of kortweg UNCSTD („United Nations Conference on Science and Technology for Development”). Van 20 tot 31 augustus a.s. komen in Wenen vertegenwoordigers van meer dan 100 landen bijeen om te trachten de eerste schreden te zetten op de lange weg naar een „nieuwe internationale wetenschappelijke en technologische orde”. Met deze officiële benaming wordt aangeduid het streven om de nog volstrekt marginale positie van de minder ontwikkelde landen op het gebied van wetenschap en technologie zodanig te verbeteren, dat deze hun ontwikkelingsproblemen op eigen kracht kunnen oplossen.

Voorgeschiedenis

De UNCSTD is niet de eerste wereldconferentie over wetenschap en technologie; reeds in 1963 werd in Genève de VN-conferentie over wetenschap en technologie ten behoeve van de minder ontwikkelde gebieden gehouden. Vele minder ontwikkelde landen waren zich in die tijd nog niet of nauwelijks bewust van het belang van deze problematiek, en vooral daardoor had deze conferentie geen succes. Eén van de concrete resultaten was echter de oprichting van de Commissie van advies over de toepassing van wetenschap en technologie op ontwikkeling (Engelse afkorting ACAST), die in 1971 het *Wereldactieplan voor de toepassing van wetenschap en technologie op ontwikkeling* publiceerde. Ook dit initiatief van de VN vond nauwelijks weerklank bij regeringen, ten dele omdat het plan was opgesteld door vertegenwoordigers uit de onderzoekswereld en het dus geen politiek document was dat verplichtingen aan regeringen kon opleggen.

Mede op aanbeveling van de ACAST werd daarom besloten tot de instelling van een nieuw orgaan, dat, in tegenstelling tot de ACAST, hoofdzakelijk zou bestaan uit vertegenwoordigers van regeringen. Zo ontstond in 1973 de Commissie voor wetenschap en technologie ten behoeve van ontwikkeling (Engelse afkorting CSTD), onder voorzitterschap van de Braziliaan Da Costa, de huidige secretaris-generaal van de UNCSTD. In 1975 werd tijdens de Zevende speciale

zitting van de VN besloten een nieuwe conferentie te organiseren en de CSTD werd belast met de voorbereiding daarvan.

De voorbereiding van de UNCSTD 1)

Begin 1977 startte de CSTD in haar hoedanigheid van commissie van voorbereiding haar werkzaamheden. Meteen werd besloten de conferentie op een andere wijze voor te bereiden dan tot dan toe gebruikelijk was. Meestal spelen rapporten van deskundigen een belangrijke rol bij de opstelling van de ontwerpactieprogramma's. Deze keer echter zouden zogenaamde nationale en regionale rapporten vrijwel de enige basis vormen voor het ontwerpactieprogramma. Voor mei 1978 diende ieder deelnemend land zijn visie in te zenden naar het secretariaat in de vorm van een nationaal rapport, en enige maanden later zou elke regio (Afrika, Azië, Europa en Latijns-Amerika) in een regionaal rapport een synthese geven van de bijdragen van de tot de regio behorende landen. De bedoeling van deze nieuwe procedure was de deelnemende regeringen tijdig hun wensen en verlangens te laten formuleren en zo een ontwerpactieprogramma op te stellen, dat een zekere mate van consensus en dus een betere kans op aanvaarding en implementatie zou hebben.

Ongetwijfeld heeft deze werkwijze de betrokkenheid van de regeringen van verscheidene landen bij de voorbereiding

vergroot. Niettemin heeft deze procedure tot grote vertraging geleid en bovendien de kwaliteit van de voorbereiding geschaad. Ondanks de ruime inzendtermijn van meer dan een jaar, kwamen vele nationale rapporten te laat binnen, en bovendien werden herhaaldelijk reeds ingezonden versies gewijzigd. Daarnaast waren verscheidene rapporten niet volgens de richtlijnen opgesteld, ontbrak allerlei feitelijke informatie en liet de kwaliteit soms te wensen over.

Het secretariaat raakte verstrikt in de wirwar van voorstellen en aanbevelingen en kwam in tijdnood. Ten slotte presenteerde het op de derde zitting van de Commissie van voorbereiding, in januari 1979, zijn voorstel voor het ontwerpactieprogramma. Tot ongenoegen van de „Groep van 77” was het secretariaat onvoldoende bereid tot wijziging van de tekst. Deze groep kreeg uiteindelijk zijn zin, want tot veler verbazing bleek op de vierde zitting in mei 1979 het voorstel van het secretariaat te zijn vervangen door het standpunt van de „Groep van 77”, dat verder de basis zou zijn voor het ontwerpactieprogramma.

Het standpunt van de „Groep van 77” 2)

De „Groep van 77” heeft een lijst van aanbevelingen opgesteld op basis van drie hoofddoelstellingen:

a. in het kader van het streven naar „self-reliance” van de minder ontwikkelde landen, zowel elk voor zich als gemeenschappelijk, moet de interne infrastructuur op het gebied van wetenschap en technologie worden versterkt, zodat zij zelfstandig het ontwikkelingsproces in de door hen zelf gewenste richting kunnen sturen;

1) Zie voor gedetailleerde informatie over de voorbereiding J. Mahner, *A preliminary assessment of national papers as a basis for UNCSTD Conference programming*, UNITAR, New York, 1979.

2) Dit standpunt is gepresenteerd op de vierde zitting van de Commissie van voorbereiding (van 23 april t/m 4 mei 1979) in de volgende documenten: A/CONF. 81/PC/CRP.2, A/CONF. 81/PC/CRP.2/Add. 1 en A/CONF. 81/PC/CRP. 2/Add. 2.

- b. de internationale relaties op het terrein van wetenschap en technologie moeten worden herzien ten gunste van de minder ontwikkelde landen;
- c. de rol van het VN-systeem, dat onvoldoende effectief is door gebrek aan coördinatie in het wetenschaps- en technologiebeleid, moet worden versterkt, mede door het verruimen van de financiële middelen.

Deze drie hoofddoelstellingen komen overeen met drie brede beleidsvlakken, waarop actie moet worden ondernomen. De tekst voor het eerste gebied, bestaande uit 59 aanbevelingen, is op de laatst gehouden zitting van de Commissie van voorbereiding vastgesteld 3). De meeste aanbevelingen waarbij eisen worden gesteld aan de ontwikkelde landen en die waarbij financiële kwesties in het geding zijn, staan tussen haken om aan te geven dat daarover geen overeenstemming tussen de deelnemers mogelijk was. De definitieve tekst voor de gebieden twee en drie zullen op de laatste zitting van de Commissie van voorbereiding in juli worden vastgesteld. We zullen vervolgens de belangrijkste punten op elk terrein bespreken.

De versterking van de interne wetenschappelijke en technologische infrastructuur

Van de totale wereldproductie van wetenschappelijke en technologische kennis nemen de minder ontwikkelde landen slechts ca. vijf procent voor hun rekening. Dit heeft tot gevolg dat de minder ontwikkelde landen, die zich versneld willen industrialiseren, in hoge mate afhankelijk zijn van de in de ontwikkelde landen aanwezige technische kennis. Om deze afhankelijkheid te verminderen stelt de „Groep van 77” voor actie te ondernemen op vijf deelgebieden, niet alleen op nationaal, maar ook op regionaal en internationaal niveau. Deze deelgebieden, die tezamen de elementen bevatten voor de opbouw van een effectief nationaal wetenschaps- en technologiebeleid als integraal onderdeel van het sociaal-economische beleid, zijn: institutionele maatregelen, overdracht van technologie, verbetering van informatiesystemen, scholing van arbeidskracht en financiële maatregelen.

Institutionele maatregelen. Ieder land zou één of meer organen moeten instellen, die zich met steun op het hoogste niveau bezighouden met de opstelling en de uitvoering van een wetenschaps- en technologiebeleid. In diverse ontwikkelingslanden bestaan reeds dergelijke instellingen, meestal onder de naam van nationale raad voor wetenschap en technologie. De meeste hebben echter geringe betekenis wegens gebrek aan belangstelling van de overheid en het bedrijfsleven, die een grote voorkeur hebben voor het importeren van technologie. De aanbevelingen op dit punt bena-

drukken daarom de nauwe banden, die deze organen moeten hebben met onderzoeksinstellingen, het bedrijfsleven, informatiediensten op het gebied van technologische kennis en financieringsinstellingen. Ook dienen ze nauw samen te werken met de uitvoerders van het sociaal-economische beleid. Daarnaast moet de overheid maatregelen nemen om publieke en particuliere bedrijven zoveel mogelijk gebruik te laten maken van lokaal ontwikkelde technologie of deze helpen ontwikkelen als zij niet aanwezig is.

Overdracht van technologie. Als onderdeel van haar wetenschaps- en technologiebeleid dient de regering een duidelijk beleid te voeren ten aanzien van overdracht en aankoop van technologie. Het is noodzakelijk dat de invoer van technologie wordt getoetst aan de nationale ontwikkelingsdoelstellingen, om onnodige of onwenselijke vormen te kunnen weren. De meeste betekenis wordt toegekend aan het elimineren van allerlei beperkende voorwaarden bij de overdracht van technologie. Soms mogen licenties niet worden doorverkocht in het land zelf, is het niet geoorloofd wijzigingen in de technieken en de gemaakte producten aan te brengen, wordt het gebruik van lokale materialen en diensten beperkt en zijn de kwaliteitseisen onnodig hoog. Deze problemen zijn het sterkst aanwezig bij overdracht van technologie via multinationale ondernemingen, en daarom wordt met klem beleid richtlijnen op te stellen voor de werkwijze van deze bedrijven. Met name moet inzage worden gegeven in de transacties tussen dochterbedrijven in de ontwikkelingslanden en de moederinstelling in de ontwikkelde landen, omdat interne leveringen van halffabrikaten vaak extreem hoog geprijsd worden om zo de winsten te verminderen en daardoor belasting te ontduiken. Verder moeten deze bedrijven ertoe worden aangezet lokale managers op te leiden en research te verrichten, waarbij lokale onderzoekers worden ingeschakeld.

Op regionaal niveau zou gemeenschappelijke actie moeten worden gevoerd om monopolioïde elementen in de internationale technologiemarkt te elimineren. De ontwikkelde landen kunnen bijdragen door hun kennis, inclusief die op het gebied van kernenergie en ruimtevaart, toegankelijk te maken en door erop toe te zien dat technologie-aanbieders zich onthouden van beperkende maatregelen.

Verbetering van informatiesystemen. Naar schatting is ca. 90% van de voor minder ontwikkelde landen relevante kennis vrij toegankelijk 4). Het is daarom van belang dat de opbouw en de verbetering van informatiesystemen ruime aandacht krijgen. Informatie zou met name moeten worden verzameld over bestaande technologieën, en over de voorwaarden en kosten van aankoop. Regionale organen en de VN kunnen

helpen door het verzamelen van ervaring in allerlei landen met het gebruik en aanpassen van ingevoerde technologie en de gehanteerde voorwaarden bij de overdracht. De ontwikkelde landen moeten alle restricties wegnemen voor het reproduceren en vertalen van technisch en wetenschappelijk materiaal.

Scholing van arbeidskracht. Dit is één van de belangrijkste voorwaarden voor de opbouw van een eigen technologiecapaciteit. In de aanbevelingen krijgt dit punt niettemin relatief minder aandacht. De regeringen wordt aangeraden doelstellingen te formuleren voor de opleiding van technisch-wetenschappelijk geschoold personeel, universiteiten en onderzoeksinstellingen moeten zich meer richten op de in het land levende problemen; het lokale management van technologie moet een hoge prioriteit krijgen en via beroepsonderwijs en speciale cursussen moet het niveau van de reeds bestaande arbeidskracht worden verhoogd. Wat men herhaaldelijk tegenkomt in de aanbevelingen zijn opmerkingen over de „brain drain”, één van de belangrijkste obstakels voor de opbouw van een eigen onderzoekscapaciteit. Het enige concrete middel dat wordt genoemd is het verbeteren van de beloning en de werkomstandigheden van technisch geschoold personeel. Met de rijke landen moet worden onderhandeld over restricties ten aanzien van de „brain drain”.

Financiële maatregelen. Met name in de minst ontwikkelde landen wordt nauwelijks geld besteed aan de opbouw van een nationaal onderzoekspotentieel. Verruiming van de financiële middelen voor technisch-wetenschappelijk onderzoek is dan ook één van de voornaamste aanbevelingen gericht aan de regeringen van minder ontwikkelde landen. In hoofdzaak worden echter eisen gesteld aan de instellingen waar geld te halen valt. Op regionaal niveau worden regionale ontwikkelingsbanken aangesproken: deze zouden meer wetenschaps- en technologieprojecten moeten financieren en meer gebruik dienen te maken van de in de regio aanwezige technische kennis. Uiteraard worden de ontwikkelde landen niet vergeten: zij zouden hun uitgaven voor militaire research moeten verminderen en de vrijgekomen fondsen moeten besteden aan een nieuw op te richten financieringssysteem voor het vergroten van de technische kennis in de minder ontwikkelde landen. Verder zouden zij een half procent van hun bruto nationale produkt beschikbaar moeten stellen voor de oplossing van wetenschappelijke en technologische problemen in ontwikkelingslanden en tien pro-

3) Zie document A/CONF. 81/PC/CRP. 5, 3 mei 1979.

4) Conclusie op een bijeenkomst van dertig deskundigen, die op uitnodiging van Barbara Ward in januari 1979 in Ocho Rios, Jamaica, discussieerden over wetenschap en technologie.

cent van hun onderzoeks- en ontwikkelingsfondsen voor het oplossen van problemen die bij uitstek van belang zijn voor minder ontwikkelde landen.

Herstructurering van de internationale betrekkingen

De opbouw van een eigen technologische infrastructuur vergt tijd en daarom blijven de meeste ontwikkelingslanden voorlopig afhankelijk van de invoer van technologie. Het tweede grote beleidsvlak richt zich dan ook op het verbeteren van de voorwaarden bij overdracht van technische kennis en bij

samenwerkingsprojecten. Veel van de 26 aanbevelingen zijn ten dele herhalingen of nadere omschrijvingen van de in het eerste beleidsvlak geformuleerde aanbevelingen; we zullen ons daarom beperken tot de belangrijkste nieuwe elementen.

Overdracht van technologie. In een studie van UNCTAD werden de directe kosten van de waarneembare overdracht van technologie in 1968 geraamd op \$ 1,5 mrd., hetgeen overeenkwam met een half procent van het totale bruto nationale produkt en vijf procent van de totale export van de minder ontwikkelde landen. Deze kosten zouden bij ongewijzigd beleid oplopen tot \$ 9 mrd. of 15%

van de totale exportopbrengst tegen 1980. Neemt men de indirecte kosten, zoals het overprijzen van interne leveringen van intermediaire produkten in multinationale bedrijven en de niet waarneembare overdrachten mede in beschouwing, dan is een verdubbeling van genoemde bedragen en percentages niet ondenkbaar 5). De aanbevelingen richten zich daarom vooral op het versterken van de onderhandelingscapaciteit van de minder ontwikkelde landen. Restricties bij de overdracht van technologie, zoals reeds hiervoor genoemd,

5) Zie F. Stewart, *Technology and underdevelopment*, Londen, 1977, blz. 124.

ESTEL NV, gevestigd te Nijmegen, vraagt voor de Afdeling Marketing Research Nederland van de Centrale marketing staven een

jong econoom

voor industrieel marktonderzoek

Deze afdeling adviseert omtrent de commerciële aspecten van het ondernemingsbeleid en verricht marktonderzoek ten behoeve van het Nederlandse deel van het Estel-concern.

De taak van de betrokkene zal onder meer bestaan uit het verrichten van onderzoek naar:

- markten voor nieuwe produkten, c.q. activiteiten
- verbruiksontwikkeling en afzetverhoudingen in verschillende industriële sectoren.

De functie vraagt een goede contactvaardigheid, persoonlijk initiatief en brengt vele interne en externe contacten met zich mee.

Gevraagd wordt een jonge econoom met belangstelling voor marketing-vraagstukken, die enerzijds zelfstandig bepaalde opdrachten zal moeten uitvoeren en anderzijds in teamverband zal moeten samenwerken.

De arbeidsvoorwaarden van Hoogovens IJmuiden BV zijn van toepassing. Standplaats is Nijmegen.

Sollicitaties te richten aan Hoogovens IJmuiden BV, Management ontwikkeling, IJmuiden, onder beschrijving van opleiding en ervaring, onder nummer ED 446.

ESTEL

moeten worden voorkomen. De UNCTAD heeft al een handboek gepubliceerd voor de aankoop van technologie door minder ontwikkelde landen 6), en ook de UNIDO ontplooit op dit terrein allerlei activiteiten.

Intussen wordt binnen UNCTAD onderhandeld over de opstelling van een gedragscode voor de overdracht van technologie, werkt de VN-commissie voor transnationale bedrijven aan de formulering van een gedragscode voor multinationals en wordt binnen de Wereldorganisatie voor intellectuele eigendom (WIPO) gepraat over een herziening van de Conventie van Parijs over de bescherming van de industriële eigendom. De „Groep van 77” vraagt met klem een snelle beëindiging van deze onderhandelingen. Overigens moeten twee aanbevelingen over multinationale bedrijven nog worden ingevuld, hetgeen wijst op onenigheid binnen de „Groep van 77” op dit punt.

Samenwerkingsrelaties. Bij samenwerkingsprogramma's en -projecten moet steeds meer het zwaartepunt worden verschoven naar de minder ontwikkelde landen; in bilaterale projecten dient de technische en administratieve leiding te berusten bij de lokale projectleider, en de bevoegdheden van projectleiders in VN-projecten dienen te worden verminderd ten gunste van de lokale „counterpart”. Het onderzoek wordt zoveel mogelijk uitgevoerd in de minder ontwikkelde landen zelf, en de resultaten komen in de eerste plaats ten goede aan deze landen en worden alleen onder gemeenschappelijke verantwoordelijkheid gepubliceerd.

Versterking van de rol van het VN-systeem

In dit beleidsvlak, waarop twintig aanbevelingen zijn geformuleerd, wordt in de eerste plaats voorgesteld de bestaande, volstrekt ongecoördineerde activiteiten op het gebied van wetenschap en technologie binnen het VN-systeem beter op elkaar af te stemmen. Verder wordt gepleit voor de oprichting van een nieuw supranationaal VN-orgaan, waarvan het lidmaatschap moet openstaan voor alle bij de VN aangesloten landen. Ten slotte zal hard worden gestreden voor de instelling van een nieuw financieringssysteem voor wetenschap en technologie. Dit blijkt wel uit het feit, dat reeds bij herhaling is verwezen naar dit systeem in aanbevelingen op beide andere beleidsvlakken.

De voorbereiding in Nederland

Het nationale rapport van Nederland 7) is opgesteld door de Nationale commissie voor wetenschap en technologie, in het leven geroepen door de huidige minister voor Ontwikkelings-

samenwerking, De Koning. De commissie stond onder voorzitterschap van de ex-minister voor Ontwikkelingssamenwerking, Bot, en was samengesteld uit vertegenwoordigers van onderzoeksinstellingen, het bedrijfsleven (multinationals, adviesbureaus en vakbonden) en diverse ministeries. Het rapport geeft allereerst een opsomming van de activiteiten die Nederland ontplooit op het gebied van wetenschap en technologie ten behoeve van de minder ontwikkelde landen, signaleert een aantal problemen en belemmeringen bij het gebruik van technologische kennis voor de oplossing van ontwikkelingsproblemen en formuleert 23 aanbevelingen. Bij de aanbevelingen wordt opvallend veel aandacht geschonken aan aangepaste technologie, wordt benadrukt dat technologische kennis met name moet worden gebruikt voor de verbetering van het lot van arme groepen in de minder ontwikkelde landen en wordt gepleit voor betere informatiesystemen. Echter op het punt van overdracht van technologie, dat de hoofdrol speelt in het standpunt van de „Groep van 77”, wordt nauwelijks meer gezegd dan een opmerking over het belang van de totstandkoming van een gedragscode voor de overdracht van technologie en een herziening van de Conventie van Parijs. Het uiteindelijke standpunt van de Nederlandse regering zal worden vastgesteld bij de formulering van de instructie die aan de Nederlandse delegatie wordt meegegeven naar de UNCSTD.

Deze rubriek wordt verzorgd door de afdeling Balanced International Growth van het Nederlands Economisch Instituut en het Centrum voor Ontwikkelingsprogrammering van de Erasmus Universiteit Rotterdam

Verder mag niet onvermeld blijven, dat het Bureau Buitenland van de Rijksuniversiteit Groningen kort geleden een driedaagse conferentie hield over de rol van wetenschap en technologie bij de oplossing van ontwikkelingsproblemen. Eén dag werd geheel gevuld met bijdragen van sprekers uit minder ontwikkelde landen, daarnaast werd gesproken door vertegenwoordigers van de Ministeries van Onderwijs en Ontwikkelingssamenwerking, en van multinationale bedrijven. Ten slotte werd nagegaan hoe de Rijksuniversiteit Groningen een grotere bijdrage aan ontwikkelingsrelevant onderzoek zou kunnen leveren.

De verwachtingen van de UNCSTD

Dat de verwachtingen ten aanzien van de resultaten van de UNCSTD bij velen niet hoog gespannen zijn, is nauwelijks verbazingwekkend. Zoals reeds vermeld, stond de voorbereiding van de conferentie op een kwalitatief laag niveau, met als gevolg dat een gedegen ondersteu-

ning van het eisenpakket van de „Groep van 77” ontbreekt. De rijke landen hebben het veel te druk met hun eigen problemen en zijn wellicht minder dan ooit tot werkelijke concessies bereid. Alleen een aantal al meer geïndustrialiseerde ontwikkelingslanden zijn zich bewust van het belang van technologie voor het overwinnen van ontwikkelingsproblemen. Een groot gedeelte van de overdracht van technologie geschiedt via het particuliere bedrijfsleven, met name via de multinationale bedrijven; regeringen hebben hierop betrekkelijk weinig invloed.

De voortekenen voor de UNCSTD zijn niet gunstig en daarom moest de titel van deze kroniek wel worden voorzien van een vraagteken. Hopelijk blijkt eind augustus dat het daar ten onrechte staat.

H. H. de Haan

6) UNCTAD, *Handbook on the acquisition of technology by developing countries*, New York, 1978.

7) *National document submitted by the Netherlands to the Preparatory Committee for the United Nations Conference on Science and Technology for Development*, juli 1978.

Mededeling

Werkgroep „Bedrijfsgeschiedenis”

Op 3 maart 1979 is te Utrecht op initiatief van Prof. Dr. Joh. de Vries en Prof. Dr. W. J. Wieringa opgericht de werkgroep „Bedrijfsgeschiedenis” onder auspiciën van de Studievereniging voor sociaal-economische geschiedenis. In een memorandum, dat in de eerste (werk)zitting van de werkgroep op 21 mei 1979 te Amsterdam werd goedgekeurd, wordt bedrijfsgeschiedenis omschreven als „het onderdeel der economische geschiedenis dat het verleden vanuit het gezichtspunt der bedrijven bestudeert en het bedrijf, groepen van bedrijven, het bedrijfsleven als geheel of enig element ervan, bv. een ondernemer of ondernemers, tot speciaal object van studie maakt”. Eén van de eerste activiteiten van de werkgroep zal zijn een poging in het werk te stellen het lopend onderzoek op het gebied van de bedrijfs-geschiedenis in kaart te brengen met het doel te zijner tijd een eenvoudig informatiebulletin uit te geven. Belangstellenden die reeds actief bezig zijn resp. bezig willen zijn met bovengenoemde problematiek worden verzocht — onder vermelding van hun belangstellingsgebied, resp. hun lopend onderzoek — zich vóór 1 oktober 1979 op te geven bij de secretaris van de werkgroep, Drs. W. van den Broeke, Instituut voor Geschiedenis, Kromme Nieuwe Gracht 20, 3512 HH Utrecht.